

TRADICIJSKA CRKVENO-PUČKA KULTURNA BAŠTINA U DRNIŠKOJ KRAJINI

Bojčić, Dalia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:591096>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**TRADICIJSKA CRKVENO-PUČKA KULTURNA
BAŠTINA U DRNIŠKOJ KRAJINI**

Dalia Bojčić

SPLIT, 2020.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu

**TRADICIJSKA CRKVENO-PUČKA KULTURNA BAŠTINA U DRNIŠKOJ
KRAJINI**

Studentica:

Dalia Bojčić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2020. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Advent.....	7
2.1. Sveta Barbara	8
2.2. Sveti Nikola, biskup.....	10
2.2.1. <i>Ophodi svetog Nikole</i>	12
2.3. Mladinci.....	12
2.4. Bezgrješno začecé Blažene Djevice Marije	13
2.5. Materice	13
2.6. Sveta Lucija	13
2.7. Očiči.....	15
2.8. Badnjak	15
2.8.1. <i>Slama</i>	17
2.8.2. <i>Svijeća</i>	18
2.8.3. <i>Tradicionalna jela na Badnjak</i>	19
3. Božić.....	19
3.1. Jaslice	20
3.2. Božićna svijeća	20
3.3. Jela u Božićnom razdoblju.....	21
3.4. Božićni običaji	22
3.5. Sveti Stjepan	22
3.6. Sveti Ivan apostol.....	24
3.7. Nevina dječica.....	25
4. Silvestrovo	25
4.1. Nova Godina	26
5. Sveta tri kralja.....	27
5.1. Tradicionalni hrvatski običaji na blagdan Sveta tri kralja	28
6. Velike poklade	30
6.1. Miljevačke čarojice	31
7. Korizma i Uskrs	32
7.1. Čuvari Kristova groba.....	33
7.2. Blagoslov jela.....	35

7.3. Blagoslov kuće.....	36
8. Sveti Juraj.....	36
9. Sveti Marko evanđelist	39
10. Spasovo	41
11. Duhovi	41
12. Tijelovo	42
13. Sveti Antun Padovanski	43
14. Sveti Ivan Krstitelj	45
15. Velika Gospa.....	47
16. Sveti Roko.....	48
17. Svi sveti i Dušni dan	51
18. Zaključak.....	52
Literatura.....	53
Sažetak	56
TRADITIONAL RELIGIOUS-FOLK CULTURAL HERITAGE IN DRNIŠ REGION	57
Summary	57

1. Uvod

Uvod diplomskog rada započet ću citatom koji glasi: „Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti.“¹

Kako navode brojni povjesničari, filozofi, etnolozi i antropolozi, Hrvati su u današnju domovinu donijeli prije svega svoju tradicijsku kulturu. Odjeci te kulture opažaju se u suvremenim zapisima obrednih lirskih pjesama, ali i u obrednim² pjesmama koje su se izvodile na Božić, Jurjevdan, Ivandan i dr. Hrvatska usmena književnost, pamćena i pripovijedana stoljećima, prenošena hrvatskim jezikom, ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskog nacionalnog i vjerskog identiteta. Upravo hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče o dugotrajnosti Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji.³

Godišnji običaji zbivaju se tijekom kalendarske godine određenim danima te ih iz godine u godinu čovjek iznova proživljava. Vezani su uz određene crkveno-kalendarske datume te godišnja doba. U ovom radu navode se godišnji narodni običaji vezani uz pojedine blagdane i spomendane koji se slave u Drnišu. Nastojala sam opisati opće karakteristike spomenutih blagdana i spomendana, kao i lokalne posebnosti karakteristične za drniški kraj.

Drniška je krajina područje u sjevernoj Dalmaciji koje od Bukovice na zapadu razgraničava rijeka Krka. Ona obuhvaća sela triju zemljopisnih cjelina: prominsko-miljevačke zaravni, grad Drniš s Petrovim poljem i drnišku Zagoru, tj. ukupno 62 sela i grad Drniš. Administrativno je riječ o općinama Promina, Drniš, Ružić i Unešić, tj. području koje obuhvaća 840 četvornih kilometara. Na području današnje Drniške krajine do velikih migracija potaknutih turskim osvajanjima u 15. i 16. stoljeću govorilo se čakavskim ikavskim. Danas u Drniškoj krajini govori Hrvata pripadaju zapadnom ili mlađem ikavskom dijalektu, a njihove značajke upućuju na zapadnohercegovačko ishodište. Govori su štakavski s nešto ekavizama.⁴

---

¹ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 11.

² Obredne su pjesme po svom postanku veoma stare i sežu u pretkršćanska vremena. Izvođenje tih pjesama spaja više vrsta umjetnosti kao što su: književnost, folklorno kazalište, glazba i ples. Usp. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 26.

³ Isto, str. 13.

⁴ Čilaš Šimpraga Ankica, *Ojkonimski tipovi u Drniškoj krajini*, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 2012., str. 19.

Najstariji spomen imena Drniš dolazi s kraja 15. stoljeća, u jednom kupoprodajnom dokumentu iz 9. ožujka 1494. godine.⁵ Teorija kako su Osmanlije osnovale Drniš osporena je pronalaskom istoimenog kupoprodajnog ugovora kojeg je zapisao šibenski notar Grgur pok. Lovre. U kupoprodajnom ugovoru zapisano je sljedeće: „Dne 8. ožujka 1494. god. prodala je Rada kći pok. Radivoja Rose, a udovica kamenara Jurja Crljenčića, Petru sinu pok. Tomasa Vulodolovića iz drniškog podgrađa u Petrovu Polju nastanjenom tada u Šibeniku, jedan vrt iznad Vrulje“. Iz navedenog ugovora datiranog 9. ožujka 1494. godine jasno se može zaključiti kako je grad Drniš postojao prije osmanskog osvajanja 1522. godine.

U 16. i 17. stoljeću Drniš je utvrđeni turski gradić s predgrađem. Nakon što Turci doživljavaju poraz pod Bečom 1683. godine masovno počinju napuštati Drniš i drniško područje. Zauzimanje Drniša izvedeno je istoimene godine bez većih žrtava. Uz zagorske (stanovništvo drniškog područja) u akciji su sudjelovali šibenski te kotarski uskoci.

Drniš je hrvatski grad koji se nalazi u srcu Zagore. Nastao je kao utvrda za vrijeme progona Turaka. *Dernis* u prijevodu znači „Drniš“, tj. „Vrata u polje“. Prema legendi, nakon što su osvojili grad, Turci su mu nadjenuli današnje ime. Misterij u spominjanju imena *Drniš* još nije u potpunosti riješen zbog nedostatka pisanih izvora o tome. Danas se prolaz kroz Petrovo polje, koje je okruženo dvjema planinama, Mosećem i Prominom zove *Drniška vrata*. Uz grad teče rijeka Čikola koja izvire u blizini Čavoglava i nastavlja svoj tok uz rub Petrovog polja. S 1146 m visoke Promine prostire se pogled na šire područje.

Slika 1. *Grad Drniš*

Izvor: <https://www.radiodrnis.hr/> (Datum pristupa: 16. rujna 2020.)

⁵ Braica, Silvio, *Izbor iz kulturne povijesti Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 17.

O Drnišu je spjevana pučka⁶ pjesma:

„U kamenu i u kršu
Uz Čikolu, divnu rijeku
I uz buru sa Svilaje
Uspomene same teku.

Nema porat i mornare
Ribare i kapetane
Drniš štuje dragog Boga
Običaje svoje stare.

Voli piće, pjesmu, šalu
Životu on daje nadu
Zato grade tebi pjevam
Ovu Drnišku baladu.

Vječan kao sivi kamen
Grade moraš jedno znati
Kada budem umirao
Ja ću tebe zazivati.“⁷

---

⁶ Usmena i pučka književnost se razlikuju. Usmena književnost se s generacije na generaciju prenosi stoljećima i tisućljećima. Pučka djela je spjevao pojedinac i najčešće, nemaju estetsku vrijednost kao usmeno-književna djela koja su se kroz minula stoljeća i tisućljeća „brusila“ do naših dana. Usp. Dragić, Marko *Usmena i pučka epika u tradicijskoj baštini Hrvata iz mučko-lećevečkih sela, Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije*, Sveučilište u Zadru, Kulturni sabor Zagore, Ogranak Matice hrvatske Split, Zadar, Split, 2011., str. 493-527.

⁷ Kazivač je Damir Bojčić, rođen 1971. godine.

2. Advent

Advenat, advent, došašće, dolazak vrijeme je od oko četiri tjedna prije Božića te označava početak crkvene godine. Slavljenje adventa potječe iz 4. stoljeća. Podrijetlo riječi *advent* je od lat. riječi *adventus* (dolazak, dohod, početak). Sastoji se od četiri nedjelje koje prethode Božiću. Advent započinje prvom nedjeljom koja je najbliža spomendanu svetog Andrije. Četiri nedjelje Adventa simboliziraju četiri tisućljeća iščekivanja od stvaranja svijeta do dolaska Isusa. Vrijeme Adventa obilježeno je ljubičastom bojom, odnosno bojom nade, a po kršćanskom vjerovanju vrijeme koje prethodi Božiću vrijeme je nadanja novom Isusovom dolasku na svijet.⁸ Došašće karakterizira pokora i priprava te radosno iščekivanje Gospodinova dolaska. Svećenici u tom razdoblju nose ljubičaste haljine, a treću nedjelju mogu upotrijebiti i ružičaste čime je pokora dodatno naglašena. U zadnjem tjednu liturgija se usmjerava na Kristovo rođenje. Četiri su svijeće kao simboli četiri nedjelje i tako *nada, mir, radost i ljubav* postaju simboli adventskog vremena kao četiri temeljne vrijednosti i značajke kršćanske vjere. Ponedjeljkom u crkvi počinju zornice. Svete mise – zornice započinju obično u šest sati ujutro. Na zornicama se molilo i pjevalo u čast Majke Marije. Zora je simbol Kristova dolaska, a znakom je i Kristove prolivene krvi kojom je nadvladan grijeh i ostvaren vječni spas.

U pučkoj baštini u trogirskom i kaštelanskom kraju prvim čelom Božića smatra se blagdan Svih svetih (1. studenoga), na Korčuli je to sv. Martin (11. studenoga), a u Bosni i Hercegovini dani nakon spomendana sv. Katarine Aleksandrijske (25. studenoga) smatraju se adventskim danima. Četiri su nedjelje u adventu te blagdani: sv. Barbara (4. prosinca), sv. Nikola (6. prosinca), Bezgrješno začeće blažene Djevice Marije (8. prosinca), sv. Lucija (13. prosinca), sv. Toma (21. prosinca). (Premda je Katolička crkva spomendan sv. Tome apostola premjestila na 3. srpanj, u hrvatskoj pučkoj tradiciji narod taj spomendan slavi 21. prosinca). Tri nedjelje prije Božića slave se Djetinjci, drugu nedjelju su Materice, a nedjelju prije Božića su Očiči.

Kao najčešći početak ciklusa božićnih običaja mogu se uzeti spomendani svete Barbare (4. prosinca), svetog Nikole (6. prosinca) ili svete Lucije (13. prosinca). U mnogim krajevima uloga darivatelja djece zasjenila je ostale ikonografske oznake ovih svetaca i svetica. Sveta Barbara poznata je po sijanju pšenice, odnosno pšeničnog zrnja u tanjuriće,

---

⁸ Braica, S., *Božićni običaji*, Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 7.

gatanju, proricanju, običaju polaznika⁹ i prvih božićnih čestitara. U nekim mjestima božićna pšenica sije se na blagdan sv. Barbare, ali najčešće se sije na blagdan sv. Lucije. Advent karakteriziraju čestitarski ophodi koledari i veselari, srećonosni gosti te darivanja. Uz spomendane sv. Barbare, sv. Lucije i sv. Tome vezuju se ljubavne divinacije, a uz blagdan sv. Nikole i sv. Lucije vezuju se apotropejski obredi i običaji.

2.1. Sveta Barbara

Prva svetica o kojoj ću nešto napisati jest sveta Barbara. Sveta Barbara iznimno je štovana svetica u zapadnoj i istočnoj crkvi. Štuju je i protestanti. Višestruka je zaštitnica te je svrstana među četrnaest svetaca pomoćnika u nevolji. Međutim, postoje proturječnosti o mjestu svetičina rođenja. Tako se kao mjesto svetičina rođenja spominju Nikomedija, Heliopolis u Egiptu i Nikozija u Maloj Aziji. U stručnoj i znanstvenoj literaturi različita su mišljenja o vremenu u kojem je živjela. Navodi se da je živjela u 3. stoljeću, ali se uz to spominje da je mučeničku smrt podnijela oko 306. godine. Kult svete Barbare u kršćanskoj tradicijskoj kulturi Hrvata ogleda se u legendama, pučkim lirskim pjesmama, tradicijskim molitvama, crkvama, kapelama i oltarima, kipovima i slikama kao i toponimima, krematonimima, sanktonimima, fitonimima ili antroponimima. U hrvatskoj tradicijskoj kulturi božićno vrijeme u širem smislu je od sv. Barbare do Nove godine.¹⁰

Sveta Barbara zaštitnica je od nagle i nepripravne smrti, rudara, radnika koji obavljaju radove opasne po život, zaštitnica od groma i požara te groznice. Također je zaštitnica topnika i općenito vojnika i dr.

---

⁹ U hrvatskoj kulturnoj baštini prvi gost (polaznik, položajnik itd.) u rano jutro pohodio je domove i u njima vršio određene obrede na blagdane, npr. Svete Barbare, Svete Lucije te na Badnjak, Božić, Štefanje i Novu godinu. Poželjno je bilo da prvi gost bude snažan, zdrav i mlad i kao takav, prvi posjetitelj smatran je srećonosnim gostom. Usp. Dragić, Marko, *Srećonosni gost u hrvatskoj kulturnoj baštini i europskom kontekstu* Ethnologica Dalmatica 26 (1). Etnografski muzej Split, 2019., str. 98.

¹⁰ Dragić, M., *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 142.

Slika 2. *Sveta Barbara*

Izvor: <https://metanoia00.wordpress.com/2014/12/04/sveta-barbara/> (Datum pristupa: 22. rujna 2020.)

Po božićnim običajima, obredima i ophodima sveta Barbara prva je glasnica Božića. Od svete Barbare do Božića jest dvadeset jedan dan. Radost dolaska Božića ogleda se u barbarinjskim pjesmama. Neki od običaja vezanih uz svetu Barbaru jesu Barbarina grana i stavljanje zrnja pšenice u tanjuriće ili zdjelice. Na blagdan svete Barbare u nekim krajevima u tanjuriće ili zdjelice stavlja se zrnje pšenice i svaki dan zalijeva vodom. Pšenica do Božića naraste petnaestak centimetara te na Badnju večer i božićne blagdane služi kao ures u kućama i crkvama. Također, u mnogim mjestima u pšenicu se stavljaju tri svijeće koje se pale na Badnju večer za vrijeme božićnog i novogodišnjeg ručka, a ponegdje i na Staru godinu te Sveta tri kralja. Prema rastu pšenice proricalo se o urodu i blagostanju u nadolazećoj godini. U tradicijskoj kulturi Hrvata zelenilo za Božić oznaka je novog života.¹¹

U Konavlima blagdan svete Barbare zovu *Varin dan*. „Za taj blagdan priprema se *vara*. Nekoliko dana uoči Varina dana pastirice su skupljale drvca natječući se koja će ih više skupiti. Drvca su slagale na hrpe koje su se zvale *Varine balice*. U to vrijeme domaćice bi uzele raznog sočiva kojeg je obvezno morao biti neparan broj. Otuda je na Pelješcu izreka *Varica se vari, hoće se devet stvari*. Vara je simbolizirala obilje u godini koja slijedi. Urod se

¹¹ Dragić, M., *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 155.

proricao ovisno o strani koja će provreti. Kad bi provrela sa strane od mora, značilo je da će biti obilje ribe, a ako bi provrela sa strane na kojoj je polje, tumačilo se da će urod biti dobar. Kad se vara skuha, djevojke su malo vare bacale u vodu, a domaćica bi malo vare dala životinjama. Dajući varu stoci, domaćica bi govorila: „Koliko zrna, bilo ubaraka.“ (...) Pastiri bi dobili vare, pogačicu i tikvicu vina. Pastiri bi bili sretni nakon toga, okitili bi se granama lovorike i pjevajući tjerali stoku na pašu. Na Varin dan ukućani su za sva tri obroka jeli varu. Svaki ukućanin morao je okusiti i blagosloviti varu govoreći: „Koliko zrna, bilo ubaraka.“ Na taj blagdan nije se ni kruh mijesio, jela se samo vara. Ako bi došli gosti i njima bi se posluživala vara. Svi su varu rado blagovali, osobito djeca.“¹²

Običaji kuhanja vare još uvijek je živ na dubrovačkom području, ponajviše u Konavlima. U Veloj Luci na Korčuli običaj je bio da se na svetu Barbaru vari sočivo vara. U Poljicima je *Varina* narodni naziv za blagdan svete Barbare.¹³

2.2. Sveti Nikola, biskup

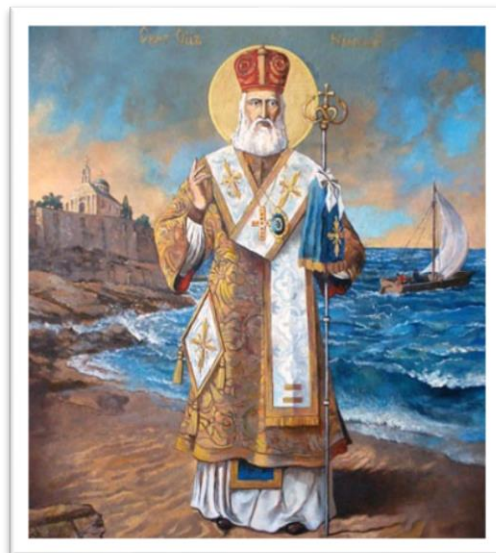
Sveti Nikola, koji se slavi 6. prosinca, prikazuje se kao osoba koja djeci donosi darove i na njih odgojno djeluje. Vuče korijene iz legende o biskupu Nikoli iz Mire u Maloj Aziji iz 4. stoljeća te legende o opatu Nikoli iz Siona u 6. stoljeću. Navodi se da je umro 6. prosinca 327. godine. Pokopan je u Miri. Zbog turskih osvajanja tijelo mu je preneseno u talijanski grad Bari gdje se njegove relikvije nalaze i danas. Osim što je poznat kao darivatelj djece, zaštitnik je pomoraca, ljekarnika, mlinara i putnika. Obučen je u crveni plašt, biskupski ornat, nosi mitru i ima sijedu bradu. Darove najčešće sprema u pripremljene dječje čarape ili cipele. U našim krajevima lik Nikole – darovatelja djece građanska je tradicija i toliko je raširen da je postao najomiljeniji svetac iz božićnog ciklusa. Inače se taj svetac štuje u svim primorskim krajevima kao zaštitnik pomoraca. Jedinstveni običaj vezan uz Nikolin lik je žrtvovanje drvene barke pred komiškou crkvom uz vjerovanje da će se tako zaštititi brodovi te pomorci kao i ribari na njima. Štovanje svetog Nikole iznimno je rašireno kod pravoslavnih vjernika. Zaštitnik je Rusije. „Blagdan svetog Nikole u katoličkoj tradicijskoj baštini karakteriziraju: darivanje djece, slavlje s procesijama, molitve, nikolinjski ophodi – sveti Nikola u biskupskom ornatu i s palicom te zli lik krampus (đavao) s košarom, lancima ili šibom obilaze domove kako bi nagradili dobru, a kaznili lošu djecu. Javlja se maskiran u krzno ili u

---

¹² Dragić, M., *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 159-160.

¹³ Isto, str. 160-161.

slamu, a povezuje se sa srednjovjekovnim ophodima raznih likova uvijenih u krzno, a također i uz pretkršćanske agrarne kultove.“¹⁴

Slika 3. *Sveti Nikola*

Izvor: <http://www.kronikevg.com/wp-content/uploads/2014/12/sveti-nikola2.jpg> (Datum pristupa: 22. rujna 2020.)

Budući da je svečev blagdan 6. prosinca, blizu Božića, dar s trima vrećicama zlatnika počeo se uspoređivati s darovima koji su mudraci s istoka donijeli Isusu Kristu. Tako su se nikolinjski običaji stopili s božićnim običajima darivanja. U unešićkom kraju, sveti Nikola štuje se kao zaštitnik male djece, putnika i pomoraca. Djeca su ostavljala čizmice koje bi pažljivo očistili i stavili na prozor uoči ovog blagdana. Djeca su nastojala što bolje uglancati svoju obuću jer je o tom ovisio njihov poklon. Ujutro bi pronalazili jabuke, orahe ili bademe. Ponekad su se, iz šale, ali i ozbiljno ostavljale šibe kao znak da su djeca mogla biti poslušnija te godine. Negdje su djeca dobivala darove i na svetog Nikolu, ali i svetu Lucu. Na svetog Nikolu darivao ih je otac, a na svetu Lucu majka.¹⁵

¹⁴ Braica, S., *Božićni običaji*, Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 9-10.

¹⁵ Dragić, M., *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 11-12.

2.2.1. *Ophodi svetog Nikole*

Uoči svetog Nikole seljak bi obukao veliki kožuh s runom, na glavu bi stavio visoku, bijelu šubaru, napravio bi brkove te bradu i posuo se brašnom. U jednoj torbi nosio bi veliki štap, a u drugoj lonac. Na leđima bi nosio torbu s jabukama, orasima, suhim šljivama i kruškama. Kad bi djeca začula zveket lanca, skrivala bi se pod krevet ili majci u krilo. Međutim, sveti Nikola bi ih našao i darivao dobru djecu. Ona koja su bila zločesta, morala bi kleknuti i poljubiti pod, a Nikola bi ih išibao. Svetog Nikole bojali su se i odrasli mladići i djevojke.¹⁶

Vjerojatno svaki od pomoraca nosi u sebi prastaru legendu o svetom Nikoli, njegovu hodočašću u Svetu Zemlju i trenutak kada je umirio olujno more te spasio posadu. Lik ovog sveca, zaštitnika pomoraca i putnika, nalazi se u crkvama mnogobrojnih luka diljem svijeta. Njemu u čast, sagrađena su brojna zavjetna svetišta. U mnogim primorskim i otočnim mjestima tradicionalno se na blagdan svetog Nikole spaljuje stara barka jer se vjerovalo da se tim činom udobrovoljavaju bogovi mora. Pepelom od stare barke posipa se paluba nove barke. Taj obred baštini svoje postojanje još od davnih vremena, a ima apotropejski karakter.¹⁷ Cilj ovakvih obreda jest odvrćanje demonskih sila od ljudi, domova, stoke ili štala, prinos zdravlju i ljepoti, povećanje rodnosti polja, livada, njiva ili vrtova te liječenje bolesti.

2.3. **Mladinci**

Ditići, Djetići, Ditinci, Mladenci ili *Mladinci*, kako ih zovu u narodu, obilježavaju se treće nedjelje prije Božića. Stariji tada prijete djeci pa im se djeca darovima moraju dodvoravati. „Govorilo se djeci da se ne smiju svađati te da moraju biti poslušni, inače će im čirevi iskočiti po stražnjici. Taj blagdan treba razlikovati od dana Nevine dječice, koji se obilježava 28. prosinca, treći dan nakon Božića.“¹⁸

---

¹⁶ Dragić, M., *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 14.

¹⁷ Isto, str. 20.

¹⁸ Dragić, M., *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 430.

2.4. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije

U adventu se nije pjevalo ni igralo, niti se *gizdalo*. Iznimka je bio blagdan Bezgrješnog začća Blažene Djevice Marije koji se slavi 8. prosinca. Ovim blagdanom želi se istaknuti bezgrješnost Marijina začća te veličina i važnost Bogorodice Marije koja je rođena bez grijeha u odgovornosti da rodi Isusa, sina Božjega.

Neki od običaja koji su povezani s ovim blagdanom navode kako bi se u dugim zimskim noćima djevojke i žene skupljale su na sijelima (prelima) i čijale perje, prele vunu, krojile rute i pripovijedale, a muškarci su igrali prstena i kartali. U nekim krajevima na taj dan u posudu stavljaju pšenicu koja do Božića izraste nekoliko centimetara i u nju stavljaju trostruku svijeću.¹⁹

Uz malenog Isusa, Blažena Djevica Marija u otajstvu Božića ima glavnu ulogu. Zato joj, u doba Došašća, vjernici posvećuju osobitu pažnju koja se odražava u zornicama, ranim jutarnjim misama na čast Majci Božjoj. Vjernici se na ovaj dan prisjećaju Marijinih riječi koje je rekla anđelu Gospodnjem kad joj je navijestio da će začeti i roditi Isusa, a to su riječi: *Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi Tvojoj!*

2.5. Materice

Materice ili *Majke nebeske* obilježavaju se druge nedjelje prije Božića. Naziv materice ili majčice umanjenica je množine riječi mater, odnosno majka. Muškarci tada ucjenjuju djevojke i žene i traže otkup. Majke darivaju djecu. Uglavnom su ih darivale jabukama, orasima, suhim smokvama, opletenim terlucima ili nekim drugim manjim prigodnim darom. Nekad bi se djeca čak i šalila pa pripravlila konop i prijetila svojoj majci da će je objesiti ako se ne iskupi. Majka bi se iskupila tako što bi djeci davala slatkiše i voće. Isto su djeca činila očevima nedjelju dana kasnije na Očiće.²⁰ U nekim mjestima Bosne i Hercegovine, primjerice u Stocu i Vitezu, taj dan karakteriziraju maskirni ophodi. Također, djeca bi išla po susjedstvu i čestitala ženama Materice, a one bi morale nešto darovati toj djeci. Uglavnom su ih darivale voćem koje su imale u kući. Mladići su navečer išli na silo kod svojih djevojaka, ako su već bile obavljene zaruke.

---

¹⁹ Dragić, M., *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 422.

²⁰ Isto, str. 430.

2.6. Sveta Lucija

Sveta Lucija rođena je 284. u Sirakuzi na Siciliji u imućnoj obitelji. Legenda kaže da je Lucija, zbog majčine teške bolesti, otišla s njom na grob svete Agate u Kataniju. Na grobu se Luciji ukazala sveta Agata i rekla joj da će joj majka ozdraviti i da će Krist po Luciji proslaviti Sirakuzu. Lucija je tako odlučila svoje imanje razdijeliti siromasima, zbog čega ju je njezin mladić prijavio da je kršćanka. Priznala je da je sve svoje podijelila siromasima te da joj je jedino preostalo da i samu sebe žrtvuje Gospodinu. Sudac joj se rugao zato što je rekla da iz nje govori Božji Duh te joj zaprijetio da će je nasilu osramotiti u javnoj kući, ne bi li je Božji Duh ostavio. Kad je sudac pokušao odvesti Luciju u kuću bludnica, jaram volova nije ju mogao maknuti s mjesta. Budući da ju nije uspio osramotiti kako je želio, naredio je da je zapale. Međutim, ni vatra nije uspijevala doći do nje. Sudac je potom dao da joj mačem probodu vrat. Prije svoje smrti predvidjela je skorbu smrt Dioklecijana i prestanak progona kršćana. Krajnji čin mučenja bilo je vađenje njezinih očiju, ali nekim čudom, ona je uspjela vidjeti i bez očiju. Zato se ona u hrvatskoj narodnoj tradicijskoj kulturi povezuje s vidom.²¹

Sveta Lucija koja se slavi 13. prosinca poznata je u cijeloj Europi. U ikonografiji se prikazuje s očima na pladnju i nožem u ruci. Postoji vjerovanje prema kojem uoči Lucijina dana Crna Luce obilazi kuće, plaši ljude i donosi darove. Dan svete Lucije poznat je i kao značajno predbožićno proricanje, osobito o budućim muževima. Dvanaest dana od svete Lucije do Božića poznati su kao lucijanski dani, brojenice ili brojanice, odnosno vrijeme proricanja vremena za sljedeću godinu. Dan svete Lucije u tradiciji se označuje kao posljednji rok za sijanje božićnog žita. U narodu se naziva sveta Luce.²²

Na dan svete Lucije, pripreme za Božić u punom su tijeku. To je posljednji dan kad se u tanjur ili neku drugu posudu stavlja i svaki dan zalijeva pšenica za božićnu svijeću, ako to nije učinjeno i ranije.²³

---

²¹ Dragić, Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., str. 244.

²² Braica, S., *Božićni običaji*, *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2004., str. 10.

²³ Dragić, M., *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 426.

Slika 4. Sveta Lucija

Izvor: <https://put-istina-zivot.com/svetac-dana-sveta-lucija/> (Datum pristupa: 22. rujna 2020.)

2.7. Očiči

Očiči, Oci ili *Oci nebeski* obilježavaju se nedjelju dana prije Božića. Naziv očiči umanjena je množine riječi otac. Djeca, djevojke i žene traže od muškaraca da se otkupe. Ujutro rano urane kako bi uhvatili oca u postelji te ga zavezali. To je znak da se otac mora otkupiti, odnosno darovati ih.²⁴ Svi su se radovali poklonima. Ako su bili u mogućnosti, onda su se darovali i 'bolji' pokloni poput češljica, marama, ogledala, ali i lopti te zviždaljki.

2.8. Badnjak

Badnjak (24. prosinca) jest dan uoči Božića, a u katoličkom kalendaru ujedno je i dan Adama i Eve. Badnjak svoj naziv baštini od *bdjeti* ili od izvedenog glagola *razbuditi se, biti budan*. Badnjak, tj. Badnji dan označen je bdijenjem, paljenjem božićne svijeće, paljenjem panja badnjaka, čaranjem iskrama s ognjišta. Jedu se tzv. pokojnička jela. Naziva se i *Badnje večer, Badnjica, vilija, vilija Božja, božićno navečerje*. Za Badnjak, ponekad i za Božić postoji naziv *mlado leto, mlado ljeto*. Folklorom je najbogatiji dan u godini, a po običajima,

---

²⁴ Dragić, M., *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 434-435.

obredima i ophodima koji ga karakteriziraju može se podijeliti na *Badnje jutro i dan* te *Badnju noć*.²⁵

„Badnja noć najbajkovitija je u godini, a karakteriziraju je: unošenje badnjaka, posipanje žitom badnjaka kao i onog koji ga unosi, slama, svijeće, molitva, večera, bor, jaslice, čekanje polnočke, zdravice te čestitarski ophodi. Neki od ophoda jesu: koledanje, betlehemari, betlemašice, kabanari, posjete prijatelja i susjeda, odlazak na polnočku. Spominjanje drveta (badnjaka) u Hrvata seže u 1272. godinu.“²⁶

Paljenje badnjaka spominje biskup Martin iz Bracare u Španjolskoj. Od davnina su badnjak palili drevni Rimljani, Španjolci, Portugalci, Francuzi, Nijemci, Englezi, Letonci, južnoslavenski narodi i dr.²⁷ U hrvatskoj tradicijskoj kulturi dvije su vrste badnjaka. Jedna je kao grana hrasta (najčešće cera) kojoj nije lišće otpalo ili ljeskova grana sa što više resa. Druga je vrsta badnjaka – klada, panj ili truplo stabla dugo od jedan do dva metra i debelo trideset do pedeset centimetara te dva manja komada drveta. U Dalmaciji, otocima i Istri to je bio najčešće panj masline ili česmne dok je u Lici, Slavoniji, Bosni i Hercegovini to drvo uglavnom cera ili hrast. Cer i hrast dugovječna su drva i simboliziraju Božju vječnost. Ako nije bilo tog drveća badnjaci su bili od graba, bukve, kljena, javora, bora, smreke, smokve, trešnje, itd. U požeškom kraju za badnjake se obično uzimalo drvo šljive ili neke druge vočke, svakako od stabla koje rađa. Najčešće se pale tri badnjaka, ponegdje jedan, rjeđe dva, a na jugu Dalmacije onoliko koliko je muških glava u kući i k tome još za ono muško čedo koje će se roditi iduće godine. U Boko-kotorskom kraju domaćin je prije večere unosio onoliko badnjaka koliko je bilo ukućana.²⁸

Kad padne mrak, muškarci se u Ceri kod Unešića, okupe u središtu sela i kreću u povorku. Povorka ide od kuće do kuće gdje lože prije pripremljene badnjake, koje je gazda, u vrijeme sezone prikupljanja ogrijeva, pripremio posebno za večer Badnjaka. Svaki gazda u selu želio je imati najveći badnjak i tim se ponosio pa je zbog toga vladalo pravo natjecanje u tom tko će pripremiti veće drvo badnjaka. Sam obred loženja badnjaka tekao je tako da su se badnjaci stavljali ispred ulaznih vrata u kuću u kojoj su trebali biti naloženi. Desni je badnjak uvijek bio veći i zvan je *muški badnjak*. Ljudi koji su ložili badnjake, prvo bi uzeli desni

---

²⁵ Dragić, M., *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399.

²⁶ Dragić, M., *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229.

²⁷ Dragić, M., *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 406.

²⁸ Dragić, M., *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 231.

badnjak i pri ulasku u kuću pozdravili gazdu i okupljenu obitelj: *Faljen Isus! Na dobro van došla Badnja več!*, a okupljeni odgovaraju: *Vazda Isus! I s tobom zajno!*. Nakon toga dvojica koja nose badnjak prinose ga ognjištu i stavljaju na njega, ali tako da ga tri puta naslone i pomaknu prema naprijed. Isti je postupak i s drugim badnjakom s tim da se pazi da kad su naloženi, desni bude malo ispred lijevog. Nakon što je obavljeno loženje, gazda časti okupljene vinom i najčešće bademima ili orasima. U Glavini Donjoj kod Imotskog stari običaj bio je da najstariji čovjek plemena unosi badnjake po redu u sve kuće dotičnog zaseoka.²⁹

U drniškom kraju običaj je takav da najstariji član obitelji unosi badnjak, a o običaju mi nešto više kazuje baka.

Sve bi započelo u sumrak na Badnju več. Obitelj bi se okupila oko ognjišta, a najstariji član obitelji, sa sjetom ističe, treba je unit badnjak u kuću. Pozdravio bi ostatak obitelji s ričima: „Hvaljen Isus i Marija! Na dobro Vam došla Badnja več!“ Ukućani bi odgovorili: „Vazda Isus i Marija! I s tobom zaj'no!“ Onda bi se položio muški badnjak na ognjište uz vatru s desne strane. Primiče ga prema vatri tri puta u čast Presvetog Trojstva. Zatim se unese i ženski badnjak samo se stavlja s lijeve strane nakon čega dica unose svoje i stavljaju ih između velikih. Badnjaci su bili simboli muškarca, oca obitelji, žene i dice. Badnjaci bi gorili do svetkovine „sveta Tri kralja“ uz zapaljenu sviću od prošle godine.³⁰

2.8.1. Slama

Žitna se slama mnogo duže zadržala kao znak Božića od panja badnjaka. „Slama se unosila u kuću na Badnjak i rasprostirala po podu pa bi se po njoj valjalo, sjedilo, pomoću nje gatalo i proricalo. Dio slame stavljaao se i na stol.“³¹ Prostiranje slame po kući poznaju europski narodi poput Mađara, Rumunja, Albanaca, Nijemaca, Šveđana, Engleza, Francuza, Čeha i drugih. „U hrvatskoj tradicijskoj kulturi, nakon unošenja badnjaka, po kući i ispod stola na kojem se blagovalo, prostirala se slama i čestitao Badnjak i Božić te su se zdravičarskim tonom izricale želje za zdravom, rodnom i blagoslovljenom godinom. (...)“

²⁹ Dragić, M., *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6. Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 232-233.

³⁰ Kazivačica jest Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta, 1946. g., u selu Kadina Glavica.

³¹ Braica, S., *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 12.

Slamu u kuću s upaljenom svijećom unosi domaćica, rjeđe domaćin. Domaćica je, u Dugopolju kod Splita, unosila vreću slame i prostirala je po podu, a djeca su se po njoj valjala. Nakon polnoćke, na slami bi se često i spavalo. Kuhinjski pod se oblagao slamom u Podaci kod Makarske. Vjerovalo se da se ukućani tako rješavaju zla *jer je i mali Isus na slami leža*. Božićnoj slami pridaju se apotropejske karakteristike. Slama se, nakon božićnih blagdana, ritualno iznosi vani. Ona se iz kuće iznosi treći dan Božića (na sv. Ivana) ili na Sveta tri kralja (6. siječnja) te se stavlja po granama voćki i maslina ili se njome obavijaju ta stabla vjerujući da će tako biti sačuvana od bolesti te da će urod biti obilat. Božićna slama i blagoslovljeno zelenilo nazivaju se *kiće* ili *gobin*.³² Stavljanje slame na stolice na kojima ukućani na Badnju večer sjede ima apotropejski i panspermijski karakter. Također, uz božićnu slamu vežu se određena vjerovanja. Jedno od takvih je da ispod stola svaki ukućanin izvlači klas slame, a onaj tko izvuče dulji, vjerovalo se, dulje će i živjeti.³³

2.8.2. Svijeća

Višestruka je uloga svijeća u kršćanskoj tradiciji. Njihovom uporabom, izgledom i brojem tumači se Crkveno učenje. Šest svijeća na oltaru predstavlja neprekidnu molitvu Crkve, vječno svjetlo u svetištu. Svijeće kod euharistijskog obreda predočuju Kristov dolazak u pričesti. Uskrsna svijeća znak je uskrslog Krista. Tri svijeće simboliziraju Sveto Trojstvo, a sedam svijeća znak je sedam sakramenata. Krajem 19. stoljeća u poljičkom kraju, domaćin bi nakon paljenja badnjaka, na stol stavlja jedan iznad drugoga tri velika kolača – nastojna, a u sredini je stavljan gobin. Uz kolače, na stol se postavljao varićak pšenice u koju se stavljala svijeća. U Konjevratima kod Šibenika domaćin bi na Badnjak, poslije podne, napravio božićnu svijeću. Stavio bi je u oku ili neki drugi sud u koji bi stavio žito. U žito bi stavio veliku svijeću od voska i ukrasio je grančicama bršljana, bora ili masline. Na vrh tih grančica stavlja bi jabuku. Nitko, osim starješine, nije smio dirati u svijeću: nije smjela pasti, nakriviti se, puknuti, jer se u tom slučaju vjerovalo da će u nastupajućoj godini starješina

---

³² „Gobino je kod starih leksikologa sinonim za *triticum spelta*, pa je prema tome gobinja pletenica ili trak od lišća ili cvijeća što se stavlja kao nakit na zidove, vrata, pričvršćen na krajevima, a u srijedi visi; sinonim girlanda. Gobinji su u srednjoj Dalmaciji naziv za velike božićne kolače koji se stave na trpezu okićenu lovorikama. U Omišu gobin je naziv za slamu koja se unosi u domove na badnju večer. U ruskom jeziku gobina je naziv za obilje, bogatstvo, žetvu. U staro-bugarskom gobino znači obilje, izobilje, pretek. U staro-crkveno-slavenskom gobino je naziv za poljske plodove, prinose. U hrvatskom i srpskom jeziku gobino je sinonim i za pljevu. Petar Skok smatra da je taj riječ posuđenica od gotske riječi *gabei*, a ta riječ baštini svoj naziv od latinske riječi *habeo* 2. (imati, posjedovati).“ Dragić, M., *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 65.

³³ Dragić, M., *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 233-237.

kuće umrijeti. Svijeća bi se palila kroz sve božićne dane za vrijeme ručka i večere. Nakon paljenja svijeće starješina je molio za žive, mrtve, za rodnu godinu, plodnu kišu, itd. Po završetku objeda domaćin bi s velikom pažnjom gasio svijeće tako što bi komadić kruha umočio u vino i to bi držao iznad svijeće da kaplje vino na plamen svijeće. Ukoliko bi se svijeća ugasila nakon prve kaplje – utoliko je značilo da će starješina kuće brzo umrijeti. Ako bi trebalo kapnuti više kapi vina nastupilo bi veliko veselje, jer je to značilo da će domaćin dugo živjeti.³⁴

Višestruk je značaj božićnih svijeća u tradiciji Hrvata. Njima se odaje počast umrlim ukućanima. Njihovo svjetlo uresom je u badnjem bdijenju i simbolizira pobjedu svjetla nad tamom, dobra nad zlim. Božićnim svijećama pridaje se magijska moć pa ih domaćica nedogorene često čuva za iduću godinu. Uz svijeće, vezuju se i sljedeća narodna vjerovanja: ako svijeće trepere, neće biti mira u kući; ako se svijeća ugasi, netko će od ukućana umrijeti te ukoliko svijeća gori prema nekom, utoliko će taj, također, napustiti ovaj svijet.

2.8.3. Tradicionalna jela na Badnjak

Hrvatski katolički puk na Badnji dan tradicionalno posti. Nekoć se smatralo smrtnim grijehom ako bi se tko omrsio na Badnji dan. Post se posebno ogleda u badnjoj večeri. Vrhunac pripreve hrane jest na Badnji dan. U vrstama i nazivima jela ogledaju se utjecaji raznih kultura. Gastrološka kultura razlikuje se od mjesta do mjesta. Priprava hrane za Božić počinje od blagdana svetog Tome (21. prosinca). Do svetog Tome trebaju svi godišnji poslovi biti dovršeni, a o tome svjedoči i izreka: „Sveti Toma, dotraj mi sve doma.“ Na taj dan domaćice počinju pripravljanje razne vrste peciva i kruha.³⁵

Stara je poljička tradicija da mlađe cure mijese tijesto za *ušćipke* ili *pršurate*, jer na Božić treba imati svega u kući. Uštipci se tradicionalno peku i u neumskom kraju.

3. Božić

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi božićno vrijeme obuhvaća blagdane: *Božić, Sveti Stjepan, Sveti Ivan, Nevina dječica, Silvestrovo, Nova godina* i *Sveta tri kralja*. Božić (25. prosinca) početak je nove godine. Tri nedjelje pred Božić nazivaju se *djetinci, materice* i *oci*.

³⁴ Dragić, M., *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 239-240.

³⁵ Dragić, M., *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 408.

Hrvati su od samog početka kršćanskog života Božić prihvatili kao najveseliji blagdan. Dok je Uskrs za kršćane najznačajniji religijski ili crkveni datum, Božić je bio i ostao najomiljeniji religijski datum u narodnoj običajnosti. Božić je u kršćanskoj tradiciji dan kad se slavi Isusovo rođenje, a svoje korijene nalazi u rimskoj antici. Još jedan božićni datum vezan je uz pretkršćanske običaje - 6. siječnja, kad se u kršćanstvu slave Sveta tri kralja.³⁶

Naziv za prvi dan Božića je *litnica*, *letnica*, *ljetnica*, a označava početak nove godine. U isto vrijeme to je i naziv za božićni kruh.

3.1. Jaslice

Jaslice su likovni prikaz Kristova rođenja te događaja koji ga prethode ili mu slijede. Prvobitno se izrađuju u crkvama. Uobičajena je legenda o svetom Franji Asiškom, koji je 1223. godine u šumi pokraj Greccija uz oltar postavio jaslice sa slamom te doveo magarca i vola. Tijekom obreda, Isus Djetesce se Franji Asiškom pokazao i opet nestao. U 16. i 17. stoljeću na širenje jaslica velik utjecaj ima pokret protureformacije s isusovcima na prvom mjestu. Moda jaslica naročito se raširila tijekom 17. i 18. stoljeća u Njemačkoj i to prvenstveno po crkvama, da bi tijekom 19. stoljeća jaslice postale neizostavni dio božićnog inventara. Tu je važan, kako estetski tako i obrazovno-odgojni moment, gdje se uvijek i iznova priča o Isusovu rođenju, a u službi promišljanja o njegovom životu.³⁷

Jaslice svojom jednostavnošću približavaju vjernicima događaj Božića, odnosno rođenja Isusova. Od 17. stoljeća u srednjoeuropskim crkvama počele su se izrađivati jaslice, a u kućnoj izradi prisutne su dvjestotinjak godina. Najstariji primjeri jaslica u Hrvatskoj jesu u Zagorju.³⁸

3.2. Božićna svijeća

Svijeće su sastavni dio pučkog božićnog rituala, od Adventa do Sveta tri kralja. U kući se svijeća držala na zim zelenoj grančici ili božićnom drvcu. Obično su se izrađivale tri svijeće. Svijeća prati kršćane od rođenja pa do smrti, od samih početaka kršćanstva. Simbolika svijeće je višestruka. U kulturnoj baštini Hrvata uz svijeću se vežu mnogi običaji i obredi. Svjetlo svijeće simbolizira pobjedu svjetla nad tamom, dobra nad zlom. Božićnim

---

³⁶ Braica, S., *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 6.

³⁷ Isto, str. 14.

³⁸ Dragić, M., *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

svijećama pridaje se čudotvorna moć pa ih domaćice nedogorene često čuvaju za iduću godinu.³⁹ Na Badnjak poslije podne, domaćin bi napravio božićnu svijeću. U božićnu posudu stavio bi žito, u koje bi stavio veliku svijeću od voska i ukrasio je grančicama bršljana, bora ili masline. Svijeća nije smjela pasti, nakriviti se ili puknuti. Svijeća bi se palila kroz sve božićne dane za vrijeme ručka i večere. Nakon paljenja svijeće starješina je molio za žive, mrtve, za rodnu godinu, plodnu kišu, itd. Po završetku objeda domaćin bi s velikom pažnjom gasio svijeće tako što bi komadić kruha umočio u vino i tako bi držao iznad svijeće kako bi vino kapalo na plamen. Ako bi se svijeća ugasila nakon prve kaplje – to je značilo da će starješina kuće brzo umrijeti. Ako bi trebalo kapnuti više kapi vina nastupilo bi veliko veselje, jer je to značilo da će domaćin dugo živjeti.⁴⁰

3.3. Jela u Božićnom razdoblju

Božićni stol za razliku od badnjeg predstavlja obilje. Prepun je božićnih peciva i pečenki. Upućen je živima i duhovima pokojnih. Božićni ručak posebno je bogat - često je blagovanje pečene tuke ili nekog drugog pečenja, a za kraj objeda obavezni su kolači. Uz pečenje vrlo često su se, naročito u sinjskom kraju, na božićnom ručku jeli *arambašići* ili *sarme*, sa suhim mesom i kobasicama. Prvi arambašići običavali su se raditi za Svi Svete. Božićna peciva spravlja se od čistog pšeničnog brašna, kružnog su oblika s likovima na sebi. Jedu se na Badnju večer. Nazivaju se *božićnjak*, *božićnica*, *česnica*, *badnjak*, *badnjača*, *kolada*, *koladek*, *križnica*, *krsnica*, *luk*, *ljetnica*, *litnjak* i dr. *Fritule*, *uštupci* ili *prikle* jelo je koje se prži na ulju. To je kolač od dizanog tijesta u obliku kuglica za božićno-novogodišnje blagdane. Bilo je dosta vrsta božićnih kruhova: *kićenica* je ukrašeni obredni božićni kruh. *Kolada*, *koladek* je božićni kruh u čiju sredinu je zabodena kitica. *Lepinja od grla* se na Badnjak morala jesti da dogodine ne bi boljelo grlo. *Ovčarica* je lepinja, božićni kruh s oblikovane dvije oblice. *Posvećenica* je božićni ukrašeni kruh. Često se pripremao *varenik*, a to je vruće vino u koje je dodan med i papar, a po običaju se pilo na Božić prije jela.⁴¹

---

³⁹ Dragić, M., *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2010., str. 467.

⁴⁰ Dragić, M., *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 418.

⁴¹ Braica, S., *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 19.

3.4. Božićni običaji

Božićno vrijeme karakteriziraju raznovrsni ophodi, pohodi i običaji. Božićni običaji cjelina su narodnih običaja koji počinju mnogo prije Badnjaka i Božića, a obuhvaćaju cijeli Advent i nastavljaju se do Sveta tri kralja. Dio su širih zimskih narodnih običaja, koji počinju u studenom i traju do Poklada. Božićni običaji, prirodno, zauzimaju središnje mjesto u sklopu zimskih narodnih običaja. Nakon polnoćke, znanci i rodbina se *mirbože* ili *božićaju*. Uobičajeno je čestitanje i darivanje, a značajan dar bila je crvena jabuka. Darivanje je stara hrvatska narodna tradicija. U minulim je vremenima najčešći dar bio crvena jabuka. Za Božić se novcem, odjećom, obućom, ogrjevom ili hranom darivaju siromašni, bolesni, nemoćni i općenito oni kojima je pomoć potrebna. Taj se dar naziva božićnica. Na taj su se dan ukućani prisjećali svojih najmilijih koji nisu među njima.⁴²

Sjemenje, božićni kruh, jabuka, pšenica posijana u posudu na Dan svete Lucije, zeleni bor, zelene grančice poput masline, božikovine, kadulje, lovora, borovice koje su se stavljale iznad ulaznih kućnih vrata te se njima kitili domovi i štale simboliziraju želju za blagostanjem u nadolazećoj godini dok zelenilo, po narodnom vjerovanju, odgoni demonske sile. Podrijetlo je takvih običaja u novogodišnjim okićenim granama, strenama koje su drevni Rimljani davali najbližima za dar.⁴³

3.5. Sveti Stjepan

Sveti Stjepan prvomučenik rođen je početkom 1. stoljeća. Prvi od sedmorice đakona koji su ustanovili apostoli bio je upravo sveti Stjepan. Lažno je optužen da je govorio protiv Mojsija. Oko 36. godine dolazi do prvog mučeništva koje svjedoči o vjeri u Isusa Krista nakon njegova raspeća. Službeni svjedok mučeništva bio je Savao, veliki progonitelj kršćana. Štovanje svetog Stjepana prvomučenika seže u 4. stoljeće. O kultu svetog Stjepana prvomučenika svjedoče brojne starokršćanske crkve koje su posvećene ovom svecu, tako da je vidljivo kako ga se štuje na području današnje Hrvatske od davnih vremena. „Višestruki je

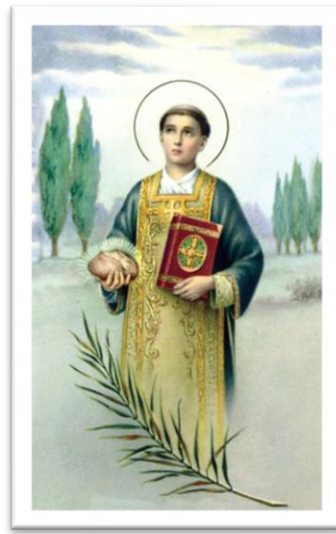
---

⁴² Dragić, M., *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Croatica et Slavica Iadertina 14 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2018., str. 191.

⁴³ Dragić, M., *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, str. 161.

zaštitnik, a štovanje svetog Stjepana prvomučenika u hrvatskoj kulturnoj baštini ogleda se u ckrvama, kapelicama, župama, molitvama i pjesmama.“⁴⁴

Slika 5. *Sveti Stjepan*

Izvor: <http://www.zupacerin.info/nova/index.php/466-sv-stjepan-prvomucenik> (Datum pristupa: 6. listopada 2020.)

Blagdan svetog Stjepana prvomučenika štuje se drugi dan Božića (26. prosinca). Blagdan i spomendan narod različito naziva ovisno o mjestu pa se tako mogu pronaći nazivi poput: *Stjepanovo*, *Stipanovo*, *Stipanja*, *Stipanje*, *Stjepanje*, *Stipandan*, *Stipandan Božićni*, *Stepandan*, *Stipajdan*, *Štefanje*, *Šćepandan* i sl. Kako bi se razlikovao od spomendana 3. kolovoza blagdan 26. prosinca naziva se i *Stjepandan božićni*. Svetog Stjepana možemo često pronaći u ikonografiji s palmom u ruci, ali i kamenjima koji su prikaz njegovog mučeništva. Sveti Stjepan zaštitnik je Bečke nadbiskupije i Bečke katedrale. Osim toga zaštitnik je konja, kočijaša, bačvara, podrumara, zidara, tesara, klesara, tkalaca i krojača. Također, blagdan svetog Stjepana nazivao se i *Danom konja* jer se sveti Stjepan shvaća kao zaštitnik konja. Seljaci su tog dana izlazili s konjima vani, jahali ih ili se utrkiivali. Običaj je uglavnom vezan za sjeverne krajeve. Vjernici se molitvama preporučuju svetom Stjepanu prvomučeniku protiv glavobolje, bolova, kamenca mjehura i žučnoga kamenca, protiv opsjednutosti i za laganu smrt. Štovanje svetog Stjepana u 4. stoljeću proširilo se u mnoge zemlje poput Italije, Španjolske, Francuske, ali i Njemačke, Švicarske te Austrije. U posljednje navedenoj Austriji

⁴⁴ Dragić, M., *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 39.

je 1147. godine nastala bečka katedrala svetog Stjepana.⁴⁵ Osim što ga se štuje u brojnim europskim zemljama, svetog Stjepana Prvomučenika štovalo se još od 6. stoljeća u najstarijim samostanskim zajednicama u Hrvatskoj kao što su: Dubrovnik, Zadar, Split, Kaštel Sućurac, ali i na otocima poput Brača, Hvara, Šolte, na području Epidaura (današnjeg Cavtata) i sl.

„Crkva svetog Stjepana Prvomučenika najstarija je sakralna građevina u Dubrovniku, a spominje je bizantski car i pisac Konstantin VII. Porfirogenet u svom djelu *De administrando imperio* 949. godine. Porfirogenet navodi da se crkva svetog Stjepana nalazila u središtu grada i da u njoj počiva sveti Pankracije koji je bio prvi zaštitnik Dubrovnika. Crkva je služila kao ukopno mjesto dubrovačkih biskupa pa je neki smatraju prvom katedralom u Dubrovniku.“⁴⁶ Također, na poluotoku Sustipan u Splitu, na ostacima ranokršćanske bazilike izgrađena je crkva sv. Stjepana na mjestu nekadašnjeg benediktinskoga samostana. Osim toga, još 1190. godine spominje se crkva sv. Stjepana prvomučenika i u Zadru. Zanimljivo je naglasiti kako se u Pirovačkom zaljevu nalazi Stipančić iliti *Otok ljubavi*. Na navedenom otočiću također su ostaci crkve posvećene svetom Stjepanu.

Vezano za vjerske običaje koji se mogu povezati sa ovim svecem, najveću simboliku uočiti ćemo u tzv. *Stjepanovom kruhu i vodi*. Kruh se dijelio siromasima, dok su se vodom škropili konji i njihova hrana. Također, crno vino se blagoslivljalo, a u kalež su se ubacivali kamenčići što je, već spomenuti, znak Stjepanovog mučeništva. Vino, koje se izlivalo po oranicama simbolički je predstavljalo 'Stjepanovu ljubav'.⁴⁷

3.6. Sveti Ivan apostol

Treći dan Božića jest *Ivanuš, Ivanja, Janušovo, božićno Ivanje, božićni Ivanjdan* (27. prosinca) blagdan je Svetog Ivana.

Tad se vrši blagoslov vina u crkvama. Iznosi se božićna slama, stavlja na voćke i pale se koleda. Na taj dan kuća bi se pomela što se nije smjelo raditi na sam Božić ili Stipandan.⁴⁸

---

⁴⁵ Dragić, M., *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 45.

⁴⁶ Isto, str. 47.

⁴⁷ Isto, str. 49.

⁴⁸ Dragić, M., *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, str. 161.

3.7. Nevina dječica

Četvrti dan Božića, znan kao *Mladenci*, *Mladinci*, *Mladijenci* (28. prosinca) običaj je šibanja o Nevinoj dječici, blagdanu koji obnavlja sjećanje na djecu koja su stradala za Isusa.

Tad su djeca obilazila kuće i pozdravljala ukućane riječima: „Na zdravlje vam došla nevina dica”, a domaćice su ih darivale kolačima, jabukama, orasima ili lješnjacima. Majke bi taj dan išibale svoju dječicu kako bi se prisjećala onog dana kada je Herod poubijao svu djecu misleći da će među njima ubiti i Isusa.

4. Silvestrovo

Silvestrovo (31. prosinca) novogodišnja je noć. Naziva se Stara godina ili Savistar. Po događanjima slična je badnjoj noći.

„Silvestar I., rođeni Rimljanin, bio je trideset treći papa. Bio je iznimno značajan papa od 31. siječnja 314. do 31. prosinca 335. godine. Po dužini pontifikata osmi je papa. Bio je papa dvadeset jednu godinu, jedanaest mjeseci i jedan dan. Kao biskup proživio je mnogobrojna mučenja i pogubljenja kršćana. Prvi je papa koji je umro prirodnom smrću. Svi njegovi prethodnici podnijeli su mučeničku smrt. Spomendan svetog Silvestra je 31. prosinca, a Hrvati taj dan nazivaju *Silvestrovo* i u Dalmaciji *Savistrovo*. Silvestrovo u kulturnoj baštini Hrvata prate vjerski običaji i obredi, molitve, mise zahvalnice, maskirani ophodi, krjesovi, apotropejski obredi, koledarski ophodi te proricanja. Silvestar se obično prikazuje u papinskoj odori, s mitrom ili tijarom, noseći biskupski štap i knjigu. Posebna mu je oznaka bik. Ponekad se na slikama pojavljuje sa zmajem, što simbolizira prestanak poganstva u Rimskom Carstvu za vrijeme njegova pontifikata. Kult svetog Silvestra raširen je u Hrvata, a ogleda se u crkvama posvećenim tom svecu te vjerskim običajima, obredima i ophodima na Silvestrovo. Silvestrovo karakteriziraju vjerski običaji i obredi: molitve, mise zahvalnice, škropljenje čeljadi, blagoslov kuće, dvorišta i štale. Zadnji dan u godini treba zahvaliti Bogu na svim darovima protekle godine i prikazati mu molitve za sljedeću godinu. Taj dan u crkvama slave se mise zahvalnice.“⁴⁹

---

⁴⁹ Dragić, M., *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 310.

U Konjevratima bi se na Silvestrovo sva djeca skupila i išla kroz selo tjerati staru godinu. Djeca bi staro posuđe zavezala za žicu i tako ga vukli kroz selo, vjerujući da će nova godina biti bolja od stare. To se činilo sa željom da nastupajuća godina u svemu bude bolja i plodonosnija od stare. Večera je bila slična onoj badnjoj, s tom razlikom što se na Silvestrovo blagovalo mrsno jelo.⁵⁰

Do druge polovice dvadesetog stoljeća nije se obilježavao doček nove godine. Narod je imao običaj govoriti: „E što ćeš, dan po dan dok i smrt za vrat! Evo danas Staro lito, sutra Mlado. Bog zna 'ko će dogodine drugo dočekati.” Omladina bi se spremala da zajedno dočeka Novu godinu, jer je to bio jedini dan u godini povodom kojeg su roditelji dopuštali djeci da ostanu duže izvan kuće. U novije vrijeme doček se održava u gradovima, na trgovima, u hotelima, restoranima, kafićima ili u krugu obitelji. Doček obično prati vatromet i korištenje pirotehničkih sredstava. U tom običaju ogleda se apotropejski obred.⁵¹

4.1. Nova godina

Nova godina (1. siječnja) naziva se Mali Božić ili Mladi Božić. Slavila se svečano u kući, slično Božiću. Još jedan od naziva za Novu godinu je *počelo*.

Ponegdje pripreme za Božić počinju već na Svi Svete (1. studenoga) na posljednji pastirski blagdan u godini. Za obiteljskim ručkom pale se božićne svijeće koje su postavljene u pšenicu posijanu u zdjelu na Dan svete Lucije. Tradicionalna je hrvatska katolička čestitka *Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo*, a odgovara se *I s tobom Bog dao zajedno*. Darivanje je, također, stara narodna tradicija. U minulim je vremenima najčešći dar bio crvena jabuka. Sjemenje, božićni kruh, jabuka, pšenica posijana u posudu na Dan svete Lucije, zeleni bor, zelene grančice: masline, božikovine, kadulje, lovora, borovice koje su se stavljale iznad ulaznih kućnih vrata i kitili domovi i štale simboliziraju želju za blagostanjem u nadolazećoj godini, a zelenilo, po narodnom vjerovanju, odgoni demonske sile.

---

⁵⁰ Dragić, M., *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 320.

⁵¹ Isto, str. 321.

5. Sveta tri kralja

Posljednji dan božićnog ciklusa su Sveta tri kralja (6. siječnja) kad se vrši blagoslov kuće i blaga, a poznat je i ophod (s elementima koleda) zvjezdara, zvezdara ili tri kralji. Taj dan se naziva i *Vodokršće*. Ljudi bi tog dana u crkvi blagoslovili vodu te je davali blagu, s njom blagoslivljali kuću, polja i sl. U našim krajevima i svim zapadnoeuropskim kulturama crkveni blagoslov vode ili narodni običaji s vodom na Sveta tri kralja simboliziraju dan Isusova krštenja. Na blagdan Sveta tri kralja skidaju se ukrasi s božićnog drvca i ono se iznosi iz kuće.

„Kad su Izraelci prolazili kroz moapsku zemlju, mezopotamski prorok Balaam izrekao je proročanstvo da će se roditi kralj i da će tom prigodom svijetliti čudnovata zvijezda. (Br 24,17) Proročanstvo se ostvarilo. Prilikom Isusova rođenja Božjom voljom pokazala se čudnovata zvijezda nad Betlehemom. Kršćanska ikonografija navodi kako je čudesna antropomorfirana zvijezda navijestila Isusovo rođenje kraljevima Baltazaru, Melkioru i Gašparu. Usred zvijezde bio je anđelov lik ili pak anđeo koji je letio noseći zvijezdu u rukama. Katkad se unutar zraka blistave zvijezde pojavljuje Krist kao dijete. Pobožni su mudraci, knezovi ili kraljevi (magi) rodnom iz kaldejske zemlje ili iz Arabije predajom prozvani Gašpar, Melkior i Baltazar opazili zvijezdu i odlučili krenuti do novorođenog kralja i pokloniti mu se. Ne znajući jedan za drugoga, kraljevi su iz tri različita smjera putovali na konjima i sastali se pred Jeruzalemom. Po tadašnjim običajima, kao darove ponijeli su tamjan, zlato i mirisavu pomast.

Matejevo evanđelje (Mt 2,1-12) izvješćuje kako su mnogi s Istoka vidjeli zvijezdu novorođenog kralja židovskog te su došli u Jeruzalem pitati gdje je kako bi mu se poklonili. Kralj Herod uplašio se za svoje prijestolje. Židovski pismoznanci rastumačili su mu da će se Mesija po proročanstvima roditi u Betlehemu. Herod je potajno pozvao Gašpara, Melkiora i Baltazara kako bi ih ispitao kad im se pojavila zvijezda. Poslao ih je u Betlehem da pronađu Dijete kako bi mu se i on pošao pokloniti. Nakon što su kraljevi krenuli prema Betlehemu, ponovno im se zvijezda pojavila, koja je nestala kad se pojavio Herod. Zvijezda je išla pred njima i zaustavila se nad mjestom gdje se rodilo Dijete. Ušli su u kuću i vidjeli Dijete s majkom Marijom. Pali su na koljena, poklonili se Djetetu te ga darovali tamjanom, zlatom i smirnom. Poslije toga u snu, primili su upute od Boga da se ne vraćaju Herodu te su se drugim putem vratili u svoju zemlju. U kršćanskoj ikonografiji kraljevi leže u krevetu, a kraj njih je anđeo koji je personificirana opomena što su je kraljevi primili u snu. Taj je motiv

starozavjetne provenijencije i nalazi se u priči o Lotu kojeg je anđeo upozorio da bježi jer će strašna kazna zbog grijeha zadesiti Sodomu i Gomoru. U kršćanskoj ikonografiji kraljevi se ukrcavaju na brod koji Herodove sluge od srdžbe spaljuju.“⁵²

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi značajno mjesto zauzimaju obredi i pjesme koji su se izvodili uoči blagdana Sveta tri kralja i na sam blagdan (6. siječnja). Neki se narodni običaji ponavljaju na Badnjak, Božić, Novu godinu i Sveta tri kralja. Tako su se, primjerice, na blagdan Sv. tri kralja palile svijeće kao na Badnjak, Božić i Novu godinu, objedovala ista peciva, molile iste molitve te pjevale/recitirale iste pjesme itd. *Sveta tri kralja*, *Bogojavljenje* ili *Vodokršće* predstavljaju završetak božićnih blagdana. Nekad se taj blagdan zvao *Tri mudraca od istoka*.⁵³

Badnjak koji se stavljao na Badnju večer kako bi malo gorio s ostalim drvima dogorio bi na Tri kralja. To je značilo završetak božićnih blagdana. Tog se dana iz kuće iznosi božićni bor. Posjeti obitelji, prijateljima i susjedima u božićno vrijeme te blagoslov vode na Bogojavljenje kraj su radosnih, božićnih blagdana. Ti dani u srcima vjernika bude svijest o pripadanju Božjem narodu i poticaj su da poput mudraca s Istoka svatko potraži Boga, pokloni mu se i daruje ono što nosi u srcu. „Blagdan Sveta tri kralja karakteriziraju: blagoslov vode, škropljenje blagoslovljenom vodom, usmene lirske pjesme, maskirani ophodi zvjezdara i koledara, blagoslov kuća i apotropejski obredi.“⁵⁴

5.1. Tradicionalni hrvatski običaji na blagdan Sveta tri kralja

Sveta tri kralja Hrvati tradicionalno slave kao veliki blagdan. Hrvatska kršćanska obitelj na Sveta tri kralja ne smije biti bez blagoslovljene vode koja se posvećuje u crkvi ili pred crkvom uoči ili na Sveta tri kralja. Ta se voda u narodu još naziva kršćena i sveta voda. Blagoslovljena voda čuva se do idućeg Vodokršća u kućama, kojom će domaćin u određene dane po potrebi škropiti ukućane, stoku, stvari i imanje. Škropljenje je obred kojim svećenik ili biskup škropilom, a domaćin, domaćica ili koji drugi ukućanin grančicom, prskaju blagoslovljenom vodom osobe, stvari, domove, štale, dvorišta, vrtove i sl., s namjerom da se očiste i da se od njih odagnaju demoni. Obred je drevnog porijekla i nalazi se u mnogim religijama. U kršćanskoj civilizaciji obred škropljenja u sakramentu krsta postoji od samih početaka. Pored škropljenja svetom vodom povodom Sveta tri kralja taj se obred kod Hrvata

---

⁵² Dragić, M., *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2007., str. 97.

⁵³ Isto, str. 98.

⁵⁴ Isto.

tradicionalno obavlja na Veliku subotu, uoči Jurjeva, Duhova, Ivandana i na same blagdane, na Badnjak, uoči Nove godine, uoči patrona župa te u druge dane kroz godinu. Škropljenje se obavlja protiv vremenskih nepogoda, zmija i sl. Škrope se i temelji kuća, krovovi, kuća prije useljenja, kolijevka, svatovi, lijes, grob i dr. Kao što su se u blagdanima od Božića do Sveta tri kralja ponavljali određeni obredi, tako su se ponavljale i pjesme. U nekim od tih pjesama opažaju se utjecaji pjesama drugih naroda, a neke su autohtone hrvatske. U to vrijeme izvodile su se usmene lirske vjerske i svjetovne pjesme. Njihova je funkcija socijalna, teološka i estetska.⁵⁵

„Obredi koledara i zvjezdara prepleću se ponajviše po repertoaru pjesama koje su izvodili. Među njima su pjesme vjerskog i svjetovnog karaktera, a motivi pjesama mogu biti raznovrsni. *Koleda* je riječ mnogostrukog značenja. U uporabi su i nazivi *kolenda* i *kolendra* (u Splitu i okolici), *koledva* (u Dubrovniku i okolici), a izvođači se nazivaju *koledaši*, *kolendaši*, *kolendraši* ili *kolojani* (u Zlarinu kod Šibenika), *koledani* (kod Hrvata u Rumunjskoj). Oni su *junaki* i *ditići* kod gradišćanskih Hrvata. Nazivaju se i *koledvači* te *koledani*, *kolijani*, a u Istri, Hrvatskom primorju pa i Lici su *fiole*. Koleda ima više značenja. Može označavati skupno pjevanje muške djece, mladića pa i odraslih ljudi te djevojaka i žena, adventsko čestitanje imendana, zatim čestitanje božićnih i novogodišnjih blagdana, obred, ophod, pjesmu, božićni kruh, božićno darivanje, božićnu vatru ili božićnu slamu koja se prostirala po sobi. Također, koleda može označavati i Badnji dan ili Novu godinu. Koleda znači i krijes koji se palio na Jurjevdan (23. travnja) te na Ivandan (24. lipnja) kao i krijes koji se palio za vrijeme biranja seoskih kraljeva. Koledom su se nazivale obredne vatre koje su palili uskoci. Kod gradišćanskih Hrvata *koledati* znači prositi. Najstariji spomen koleda jest kod Bugara u 9. stoljeću, a nalazi se u *Sinajskom trebniku*, u kojem se koledovanje karakterizira običajem 'bivših poganih' te se zabranjuje. U Rusiji se u 11. stoljeću koledovanje smatra običajem starih poganih i ističe se da 'nije lijepo koledovati ni rusalije plesati'. Slično je i kod drugih Slavena. U Hrvatskoj se prvi put koleda spominju u *Dubrovačkom statutu* iz 1292. godine. Koledarske pjesme se u različitim krajevima izvode u različito vrijeme.“⁵⁶

Uoči blagdana ili na sam blagdan Sveta tri kralja poslije blagoslova vode dolazi svećenik zajedno s ministrantima ili prakaraturom blagoslivljati kuće. Do osamdesetih godina dvadesetog stoljeća svećenik bi na vrhu unutarnje strane ulaznih vrata kredom napisao G + M

⁵⁵ Dragić, M., *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2007., str. 101.

⁵⁶ Isto, str. 104-105.

+ B (početna slova imena mudraca: Gašpar, Melkior, Baltazar) i broj nove godine. U novije vrijeme svećenici na vrhu ulaznih vrata s unutarnje strane lijepe naljepnice s likovima Sveta tri kralja ispod kojih je natpis istovjetan prošlom pisanom kredom. Blagoslov kuća kod kajkavaca poznat je pod nazivom *križec*. Stari je običaj da se za ovu prigodu priprema dar za župnika. Uz blagdan Sveta tri kralja kod Hrvata i drugih naroda vežu se određena narodna vjerovanja poput onih da će sretnim biti onaj koji oko ponoći vidi otvoreno nebo. Tom blagdanu pripada i apotropejski obred kupanja u obližnjim rijekama.⁵⁷

6. Velike poklade

Razdoblje od Očića do Čiste srijede narod naziva *mesoija*. Sveta tri kralja (6. siječnja) označavaju svršetak božićnih blagdana, a od (7. siječnja) do Čiste srijede, razdoblje je poklada ili karnevala (krnjeval). Intenzivni pokladni običaji i događaji traju nedjelju, ponedjeljak i utorak, pred Pepelnicu (Čistu srijedu). U ta tri dana gostilo se i obilno jelo, posebno u utorak navečer pred korizmu jer je većina ljudi postila sve do Uskrsa. Te dane narod naziva *Velike poklade* ili *Završne poklade*. Zadnja nedjelja poklada zove se *Pokladna nedjelja*.⁵⁸

„Maskiranje svoje korijene vuče još od pretkršćanskih vremena. Nekoć su se mladi maškarakali tako što bi išarali svoja lica ili ih prekrili krpama. Muškarci bi se obukli u ženske i obrnuto pa bi tako neprepoznatljivi hodali po selu. Kupili bi darove koje bi dali susjedi, od vrata do vrata. Obično su to bila jaja i suho meso. Poslije bi međusobno dijelili dobivene darove. Jednog utorka, od 5. veljače do 7. ožujka, zadnji je pokladni dan. Taj je dan kruna poklada, ali običaji traju i dva dana prije. Nedjeljom se maskiraju djeca, jer su oni svojevrsan uvod onomu što slijedi, ponedjeljkom mladi, a utorkom stariji. Ophod maškara najčešće se odvijao u utorak uoči Čiste srijede, a karakteriziraju ga zastrašujuće maske i drugi odjevni rekviziti, buka, galama, zvonjava zvona privezanih na maškare (mačkare), pjesme, šale i sl. Tim se htjelo otjerati demone od domova i štala, ljudi i stoke i upravo to pokladne ophode čini apotropejskim.“⁵⁹

U Istri, Dalmaciji, Lici, Hrvatskom primorju, Bosni i Hercegovini česti su prizori dida i babe. Te karnevalske figure susreću se i u karpatskih Ukrajinaca, Bugara i Srba.

„O podrijetlu naziva karneval postoji više teorija: prema nekima karneval svoj naziv baštini od latinskog uzvika *Carne vale!* – *Zbogom meso!* Princ Karnevala u Dalmaciji je *krnjo*, u Istri i

⁵⁷ Dragić, M., *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2007., str. 108-109.

⁵⁸ Dragić, M., *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 156.

⁵⁹ Isto, str. 158.

Primorju *pust*, u Zagrebu *fašnik*. Uz njega su određene osobe: tužitelj, branitelj, sudac ili primjerice krvnik, s odgovarajućim maskama. Na određenom mjestu izvodi se prikaz suđenja krnji koji je za sve kriv te ga na koncu spaljuju ili svečano utope. Pokatkad tu dramu prate i narikače koje žale za krnjom. To folklorno kazalište simbolizira pobjedu proljeća nad zimom koja je obilovala mnogobrojnim nedaćama utjelovljenim u krnji. Spomenuti obred izvodi se i u zapadnoeuropskim zemljama.⁶⁰

6.1. Miljevačke čarojice

„Miljevačke maškare nazivaju se *čarojice*. Naziv baštine po čaranju lica ugljenom. Pripremanje je započinjalo već iza Tri kralja, kad su se za čarojice odabirali snažniji, izdržljiviji, otvoreniji ljudi koji su bili spremni na šale, doskočice, ali i koji *dišpet*. Prije ophoda čarojice su se sastajale u jednoj kući gdje bi se dogovorile uloge. Najčešće su to bili baba, did te obično jedna ili dvije mlade. Jedna bi bila malo starija, a u ruci je uvijek imala metlu tako da bi mogla počistiti kuću u koju stignu. Baba je uvijek sa sobom nosila lug i posula bi one koji joj se ne bi sviđali, a did je uvijek bio glavni u povorci i odlučivao kamo čarojice trebaju ići. U ophode bi kretali u samu zoru po svim selima Miljevačkog platoa, zatim bi preko Krke stigli do Dubravica i Rupa. Čarojice su imale i torbonošu zaduženog da nosi torbu u koju bi skupljao darove i najčešće bi imao sablju, na koju bi zaticao slaninu i meso koje bi čarojicama darivali domaćini. Prije darova, čarojice su morale otpjevati jednu od svojih pjesama, ali i ispuniti želju domaćinu. Najčešće se pjevalo: *Domaćine, kume moj, evo mene pred tvoj dom*. Najčešća želja domaćina bila je da 'did povali babu'. Taj običaj želio je potaknuti nadolazeću godinu da bude što plodonosnijom. Did bi najčešće povalio babu na drvima ili lozi. Obučeni u staru odjeću, zaogrnuti u ovčju kožu i okićeni zvonima čarojice su velikom bukom koji su proizvodili zvonima željeli protjerati demonske sile i probuditi proljeće i rodnu novu godinu. Osim s gostoljubivim domaćinima čarojice bi se susretale i s domaćinima koji ih ne bi htjeli primiti u svoj dom. Tad bi čarojice napravile dišpet: istjerale bi sve kokoši iz kokošinjca, pobacale stvari u dvorištu i slično. Nakon povratka čarojica, organizirala bi se večera na kojoj bi se pripremili svi darovi koji su se skupili. Pozivali bi se

---

⁶⁰ Dragić, M., *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 171.

svi članovi obitelji onih koji su sudjelovali u čarojicama, a kad je bilo mnogo darova u slavlju bi sudjelovalo i cijelo selo.“⁶¹

7. Korizma i Uskrs

Od Čiste srijede do Uskrsa traje korizma koju karakteriziraju post i molitva. Zadnji tjedan korizme je Veliki tjedan, a zadnja tri dana pred Uskrs čini Sveto (Veliko trodnevlje): *Veliki četvrtak, Veliki petak i Velika (Bila) subota.*

„Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus Krist svojim uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Prvotno se Uskrs slavio svake nedjelje, a od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja. Podrijetlo mu je u židovskom blagdanu Pashe. Židovi su Pashom slavili čudesna Božja djela koja je on pokazao posebno izlaskom Izraelaca iz egipatskog ropstva. Kršćanska se vjera usredotočuje na Isusovo Uskrsnuće, odnosno prijelaz iz smrti u život. Nekad se Uskrs slavio tjedan dana, a od 19. stoljeća slavi se samo dan poslije Uskrsa - Uskrsni ponedjeljak. Na taj dan u crkvama se spominje put uskrslog Isusa Krista u Emaus s dvojicom učenika koji su ga prepoznali tek kad je lomio kruh. Na taj dan tradicionalno se održava Festival žudija. Žudije su mladići koji glume rimske vojnike koji su čuvali Kristov grob. U Poljskoj, Češkoj i Slovačkoj tradicija je da mladići na Uskrsni ponedjeljak probude djevojke prskajući ih svetom vodom koja je blagoslovljena na Uskrs.“⁶²

Uz blagdan Uskrsa vezani su u Hrvata mnogi drevni pučki običaji. Djevojke i domaćice u crkvu na blagoslov nose jaja, sirnice, soli, mlade ljutike i sira, a mladići i domaćini nose na blagoslov u vriču vina. Za ručak se jede blagoslovljeno jelo. Ne smije se ništa baciti da se ne poljubi prije, a ne smije se ni dati živini. Velika je misa pred podne, a ljudi se sastaju lijepo obučeni.

O staroj drniškoj tradiciji bojanja jaja priča mi moja baka koja kaže:

Jaja su se prije drukčije piturala, ne kao danas s bojama. I danas ih radim kao i onda. Jaja su se farbala u kapuli i tako dobivala tamnu crvenkastu boju, dok bi se

---

⁶¹ Dragić, M., *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 156.

⁶² Dragić, M., *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 174.

zelena boja dobijala sa špinatom. Pisanice je momak dariva uglavnom curi koja mu se svidila i u njoj bi se mogla dobit i kojekakva poruka. Primjer takve je: „Ovo se jaje za poljubac daje“.⁶³

7.1. Čuvari Kristova groba

„Obred čuvanja Kristova groba nastao je temeljem liturgije i slavi kršćansku vjeru. Komunistička vlast činila je sve kako bi zabranila taj obred. U nekim je mjestima uspjela, a u nekim su to uzaludno nastojali. Obredi, nazivi, kao odjeća i obuća za čuvare razlikuju se od mjesta do mjesta, a svima je zajednički cilj - dočarati Kristovo uskrsnuće. Danas u Republici Hrvatskoj djeluje dvadeset sedam udruga čuvara Kristova groba. U Kninu je nakon sedamdeset godina oživljena ta tradicija, a u Lovasu kod Vukovara radi se na obnovi spomenutog obreda. U Bosni i Hercegovini čuvari Kristova groba postoje jedino u Varešu. Sve vjere njegovale su i razvijale dramatiku. Kršćanska drama u početku se izvodila u crkvi za vrijeme ili neposredno poslije liturgije. Tom su se crkveno-pučkom umjetnošću dočaravali kršćanski nauk i moralne vrjednote. Početci liturgijske drame sežu u 10. stoljeće, a procvat doživljava već 2 do 3 stoljeća nakon. Glavna zadaća tih predstava jest didaktičnost i edukativnost. U Hrvatskoj su te predstave nazivane skazanja ili prikazanja.“⁶⁴

Uskrsno scensko prikazanje *Čuvanje Gospodinova groba* srednjovjekovnog je podrijetla. Tradicija čuvanja Kristova groba duboko je ukorijenjena u Hrvata. U Velikom tjednu, najčešće na Veliki četvrtak, Božji grob uređuju mještani i/ili časne sestre i crkveni službenici. Grob se uređuje cvijećem, proklizalom pšenicom ili svijećama.

Što se tiče današnjih obreda čuvanja Kristova groba, broj stražara je neograničen. Obično ih svake godine ima između trideset i šezdeset, najčešće četrdeset. Većinom su to mladi od dvadeset do trideset godina, ali mogu biti i stariji. Također, bilo je i starijih koji su stražarili po dvadeset godina. Obred se zadnjih godina promijenio. Stražari dolaze na Veliki petak i rasporede se na smjene koje počinju između 19.30 i 21 sat, ovisno o završetku obreda ljubljenja križa i početka procesije. Na Veliki petak stražari cijelu noć čuvaju grob. Dok prva smjena ide na dužnost, druga je u pripravnosti, a ostali stražari idu u procesiji noseći *ferale* i

⁶³ Kazala mi je Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta, 1946. godine, u selu Kadina Glavica.

⁶⁴ Dragić, M., *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 17 (1). Split, 2009., str. 5-6.

svijeće prateći svećenika s Presvetim Oltarskim Sakramentom, a narod ih slijedi. Na *Bilu Subotu* čuva se cijeli dan, sve do ponoć, kada zvoni *Slava Vični* te stražari padaju.

Sam događaj *padanja* opisan je na sljedeći način: pet minuta prije ponoći dolazi dupla straža, dakle četiri stražara. Svi ostali stražari poredaju se po sredini crkve, zdesna i slijeva, okrenuti jedni prema drugima. Tada dolazi svećenik. Kada on, pet minuta do ponoći zapjeva *Slava Vični*, četiri stražara koja su na straži, padaju i tako stoje nekoliko minuta, praćeni znatiželjnim pogledima djece i odraslih. Zatim dolazi razvodnik straže s dva stražara i budi ih riječima: *Stražari Gospodinova groba, zašto spavate? Ustanite!* Oni odgovaraju: *Ne spavamo, prestrašili smo se! Uskrsao je!* Tad bi ustali i zajedno sa stražarima koji su stajali u redu ponizno i žurno izišli vani govoreći uglas: *Nije ovdje!* Tu čestitaju jedan drugome Uskrs i vrate se u crkvu u dva reda, svaki s po jedne strane oltara slušati Svetu misu.⁶⁵

Čuvari Kristova groba različito se nazivaju: *žudije* (Vodice, Metković, Opuzen), *grobari* (Vrlika), *grobari i/ili čuvari Gospodinova greba* (Okalj kod Drniša), *stražari Kristova groba* (Bjelovar, Imotski, Radobilja), *stražari Božjega greba* (Murter), *uskrsne straže* u Varešu. Odora čuvara razlikuje se od mjesta do mjesta. Svim čuvarima zajedničko je sudjelovanje u procesijama na Veliki petak te *padanje* u trenutku kad svećenik zapjeva *Slava Vječni* što uz crkvena zvona označava Uskrsnuće. Čin padanja i bježanja iz crkve simbolizira Isusovo uskrsnuće.

Slika 6. Čuvari Kristova groba u Oklaju

Slika 7. Festival žudija

Izvor: <https://www.promina.hr/naslovna/novosti/435-s-cuvarima-isusova-groba-kroz-uskrs-u-promini> (Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

⁶⁵ Dragić, M., *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 17 (1). Split, 2009., str. 14-15.

U Dalmaciji su danas najpoznatiji *Vodički žudiji* koji sudjeluju na većim smotrama i svetkovinama, a o njihovom postanku postoji više mišljenja. Neki misle da se to dogodilo negdje prije Prvog svjetskog rata, drugi kažu da je taj obred preuzet od austrijskih vojnika koji su stražarili u crkvi, a treći su pak, uvjereni da je obred čuvanja Kristova groba mnogo starijeg postojanja. Prvi pisani spomen seže u 1912. godinu.

Obred Vodičkih žudija održao se gotovo cijelo prošlo stoljeće, s nekim kraćim prekidima u novijoj povijesti. Žudije predstavljaju rimske vojnike koji čuvaju Isusov grob od Velikog četvrtka do Uskrsa. Svake godine, oko velikog oltara u svetištu Župne crkve, postavlja se konstrukcija Božjeg groba za Veliki tjedan. Godine 1992. Božji grob bio je premješten na drugo mjesto. Vodičke žudije čini dvanaest mladića koji prema strogim pravilima ne mogu biti stariji od trideset tri (Isusove) godine. Žudija ne može biti bilo tko. Osim tjelesnih karakteristika mora biti kršten, pričešćen i krizman. Mora živjeti u skladu s kršćanskom naukom i sudjelovati u crkvenim obredima. Žudije se sastaju cijele godine, a posebice u korizmi, družu se i pripremaju za obred čuvanja Kristova groba. U Župi *svetog Mihovila* Promina – Oklaj kod Drniša čuvari Kristova groba odjeveni su u narodnu nošnju, a nazivaju se kao i u Vrlici *grobari* i/ili *čuvari*.⁶⁶

Nekad se Uskrs slavio tjedan dana, a od 19. stoljeća slavi se samo dan poslije Uskrsa - *Uskrsni ponedjeljak*. Na taj dan u crkvama se spominje put uskrslog Isusa Krista u Emaus s dvojicom učenika koji su ga prepoznali tek kad je lomio kruh. Na *Uskrsni ponedjeljak* tradicionalno se u Republici Hrvatskoj održava *Smotra žudija*.

7.2. Blagoslov jela

Moja se baka rado prisjeća običaja pečenja tradicionalnih uskrsnih pogača. Naime, u našem kraju one su pogače, negdje se nazivaju drukčije, npr. sirnice ili pince. Baka i danas radi sve kao i nekad, po starom receptu, starim običajima kako je naučila od svoje majke, odnosno moje prabake. Mnogo se truda uloži u pogače, a nakon pečenja često dolaze bake iz susjedstva kako bi usporedile čija je pogača bolja, ljepša i ukusnija. Naravno, peku se na Veliki petak, a mogu se kušati tek sutradan premda se često ostavljaju za blagdan Uskrsa.

---

⁶⁶ Dragić, M., *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 17 (1). Split, 2009., str. 26.

Često se najljepša pogača nosi na blagoslov u crkvu uz jaja i sol i to je u nedjelju, na najveći kršćanski blagdan, prvo što se mora jesti.

Kod nas tada veliku ulogu igraju slavne i vrlo ukusne pogače. Pogače su se misile jednom godišnje i to na Veliki Petak. Žene bi se trudile oko svojih pogača kako bi se vidilo koliko ona zna i koliko je sposobna. Za razliku od danas, pogače su se nekada pekle u javnim pekarama i bilo je jako bitno kakva je čija pogača i čija je najbolje uspila. Običaj je da žene na dan Uskrsa rano ustaju i na blagoslov u crkvu nose svoju najbolju pogaču. Na Veliku subotu ljudi idu u crkvu noseći svoje košare u kojima su jaja, pogače i sol. Nakon mise i blagoslova idu svojim kućama u iščekivanju najvećeg kršćanskog blagdana. Na Uskrs, prvo se moli za obiteljskim stolom, a nakon toga objeduje se blagoslovljeno jelo. Ništa se ne smi ist prije blagoslovljenog, a sve mrvice pokupe se da se ne bi bacile u smeće.⁶⁷

7.3. Blagoslov kuće

Vezano za ovaj običaj, tradicija uvijek slijedi da glava kuće nosi u čašici ili nekoj posudici blagoslovljenu vodu te s grančicom ružmarina prvo blagoslovi ukućane, a nakon toga ide iz prostorije u prostoriju po kući te uokolo nje čineći isto. Drugi član obitelji nosi tamjan kojim se kade kućne prostorije.

8. Sveti Juraj

Sveti Juraj jedan je od najštovanijih svetaca u kršćanstvu. Njegov kult iznimno je raširen u hrvatskoj kulturnoj baštini. Uz svetog Juru vežu se muslimanski ophodi, običaji i vjerovanja te proricanja, primjerice, u Bosni i Hercegovini i Srbiji. Romi posebno slave Đurđevdan. U hrvatskoj tradicijskoj baštini blagdan svetog Jure naziva se Jurjevo, Jurjovo, Jurjevdan, Đurđevo ili Đurđevdan.

Sveti Jure rođen je između 275. i 281. godine. Podrijetlom je iz plemićke obitelji. Otac mu je bio rimski vojnik rođen u Perziji, a majka iz Kapadocije u Maloj Aziji. Poslije očeve smrti otišao je s majkom u Palestinu gdje je postao vojnik. No, Juraj je veoma rano postao kršćaninom i zbog svoje vjere došao u sukob sa zapovjednom strukturom u vojsci.

---

⁶⁷ Kazala mi je Manda (Slavka) Bojčić, rođ. Goreta, 1946. g.

Juraj je ostao vjeran kršćanstvu. U tamnici mu je Krist objavio da će kroz sedam godina tri puta umirati i tri puta oživljavati. U vrijeme njegovih mučenja mnogi su se obratili na kršćanstvo. Sveti Juraj jedan je od četrnaest Božjih pomoćnika. Kult mu je najprije vezan za Palestinu i Egipat, a potom se širio po cijelom Bizantu. Iznimno je omiljen i štovan svetac Zapadne i Istočne crkve. Štuju ga i muslimani i Romi. U 4. stoljeću u Siriji su se gradile crkve posvećene svetom Jurju. U Carigradu je Konstantin Veliki dao sagraditi crkvu posvećenu svetom Jurju. Od tada su se gradile mnogobrojne crkve i samostani posvećeni svetom Jurju. Godine 1089. na svečevu grobu u Lidu (Lidiji) podignuta je bazilika. Od tada datira i legenda o svetom Jurju koji je probo zmaja. Sveti Jure zaštitnik je nekoliko mjesta, a neka od njih jesu: Vis, Brač, Drvenik kod Trogira, Gdinj na Hvaru, Senj, Poljica, Lovran, Boljun ili Barcelona, Genova, Engleska, Portugal, Armenija, Gruzija i dr. Sveti Jure bio je drugi zaštitnik Bosne od 1752. godine.⁶⁸

Glava svetog Jurja štuje se u bazilici svetog Jurja u Rimu. Sveti Jure višestruki je zaštitnik. Seljaci su svetog Jurja najprije štovali kao zaštitnika konja, a potom i ostalih domaćih životinja. U narodnoj je tradiciji sveti Jure zaštitnik od teških bolesti: bolesti s jakim grčevima, visokom vrućicom, padavicom, kužnom epidemijom. Zaštitnikom je: ratara, pastira, konja i ostale stoke, zemlje, usjeva, zelenila. Zaštitnikom je od pogibelji na vodi. Bio je zaštitnikom križara, vojnika, ratnoga konjaništva i svih obrta u vojne svrhe. Djevojke i žene svetog Juru štuju kao zaštitnika od napasnika. Svetom Jurju narod se preporuča za zaštitu od zmija i vještica.⁶⁹

Slika 8. *Sveti Juraj*

Izvor: http://www.zupa-kasina.hr/sakralni_objekti/crkva_sv_jurja_planina.html (Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

⁶⁸ Dragić, M., *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 270-272.

⁶⁹ Isto, str. 272.

Versificirana legenda o svetom Juri koji je kopljem probo zmaja i tako spasio Širin grad, pridodana je Kačićevu *Razgovoru ugodnomu*. U tradicijskoj baštini katolika i muslimana koristili su se nazivi Veliki Jurjevdan i Mali Jurjevdan. Veliki Jurjevdan slavio se 23. travnja, a Mali Jurjevdan 6. svibnja. Na Veliki Jurjevdan je zabrana ispaše po polju, a na Mali Jurjevdan zabrana je ispaše po planini.⁷⁰

U Trbounju kod Drniša prije izlaska sunca valjalo se u raži. Vjerovalo se da se tako liječe reumatske bolesti, kostobolja i sl. U Konjevratima kod Šibenika najviše se tražila trava djetelina pa se po njoj valjalo sve dok ne zabole leđa. Kod mnogih drevnih naroda zmija je bila predmet kulta jer je ona izvor svih nevolja na svijetu pa je zbog toga treba umilostiviti. U kršćanskoj je simbolici zmija poistovjeđena sa sotonom. U Dalmatinskoj zagori i drugim mjestima prije sunca domaćica izađe i obiđe oko kuće škropeći krštenom vodom i soli da ne bi zmije ujedale tijekom godine.

U Unešiću se moli svetog Juru, svetog Petra i Pavla da sapnu zmije i đavle: *Sveti Jure, poviše polja, / izbavi nas od svaki nevolja. / Sveti Petre i Pavle, / sapni zmije i đavle, / da po putu ne lizu, / da nam blago ne grizu*. Nekoć je u Unešiću bio običaj da se svaka kuća, štale i stoka okite bršljanom, rašeljkom, ali i cvijećem. Crkva u Unešiću posvećena je svetom Juri pa se tog dana ide na misu, a poslije mise je slavlje. Nekoć se šetalo, upoznavali su se momci i cure i pjevale se ojkalice. U Trbounju su se jorgovanom kitila vrata i kuće.

Blagdan svetog Jure karakteriziraju i ljubavna proricanja. Tako su se sadile određene biljke, primjerice, dva pera luka koja su privezivana raznim koncima. Vjerovalo se da će se djevojka udati na onu stranu na koju se nagne određena biljka.

Procesija je vjerska povorka koja ide s jednoga na drugo mjesto ili se obilazeći vraća na polazno mjesto. U procesiji se uvijek nosi neka sakralna stvar ili znak. U kršćanstvu se procesije javljaju s odobrenjem kršćanstva u 4. stoljeću kad su se u Rimu svakodnevno u drugoj crkvi skupljali vjernici i potom kretali prema crkvi u kojoj će se održati euharistijska liturgija. U 11. i 12. stoljeću procesije su se održavale u deambulatoriju, posebnom dijelu crkve. U srednjovjekovlju su posebno bile razvijene procesije s relikvijama kršćanskih mučenica i mučenika. U 16. stoljeću najčešće su bile euharistijske procesije s hostijom u

---

⁷⁰ Dragić, M., *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 284.

pokaznici. Na čelu procesije je križ, potom djeca pa muškarci, zatim svećenici, niži po časti, iza njih viši te najčasniji koji nose sakralni predmet. Na kraju povorke su žene.⁷¹

U unešićkom kraju kuće i polja škropili su se svetom vodom da se zaštite i odagnaju zle sile, a vjeruje se da nema boljeg zaštitnika od svetog Jure koji je pogubio zmaja. Dok su se škropila polja izgovarala se molitvica:

*Sveti Jure, poviše polja,
izbavi nas od svaki nevolja.
Sveti Petre i Pavle,
sapni zmije i đavle,
da po putu ne lizu,
da nam blago ne grizu.*

9. Sveti Marko evanđelist

Sveti Marko Evanđelist (Cirena, oko 10. – Aleksandrija, 25. travnja 68.) bio je od židovskog roda levita. Rođenjem je dobio ime Ivan, a kasnije se prozvao Marko. Kršteni kum bio mu je sveti Petar apostol te je Marko s njim otišao u Rim gdje je bio Petrov tajnik i tumač grčkog jezika. Ondje je zapisivao propovijedi svetog Petra koji je pregledao zapisane propovijedi i uvjerio se da su istinite te je zapovjedio da ih treba čitati u Rimu. Tako je nastalo evanđelje za koje bibličari smatraju da je napisano prvo od svih kanonskih evanđelja. Markovo evanđelje posebno ističe Kristovo čovještvo. Štovanje svetog Marka Evanđelista u kršćanskoj tradicijskoj kulturi Hrvata ogleda se u legendama, katedralama i crkvama, toponimima, krematonimima, procesijama i blagoslovima polja, usjeva te vinograda kao i pučkim veseljima, pomaganju sirotinji, kulturnim svetištima, pučkim izrekama te usmenim lirskim pjesmama i molitvama. U Novom zavjetu Ivan zvani Marko spominje se osam puta, a deveti put se spominje njegova majka Marija.⁷²

Na Jadranu je svetog Marka zahvatila oluja i ukazao mu se anđeo koji mu je rekao da će na tim lagunama izrasti grad u njegovo ime. Prema tradiciji, 421. godine na tom mjestu utemeljena je Venecija. U Aleksandriji je sveti Marko naišao na veliko neprijateljstvo -

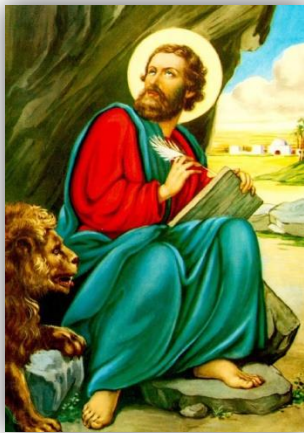
---

⁷¹ Dragić, M., *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 291.

⁷² Dragić, M., *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016., str. 261-263.

pogani su ga mučili, svezali mu konop oko vrata i tako ga ubili. Tijelo su htjeli spaliti, ali, kako je počelo sijevanje i grmljavina, tijelo su ostavili na putu i kršćani su ga pokopali.⁷³

Štuju ga Rimokatolička crkva, Pravoslavna crkva, Koptska crkva, istočne katoličke crkve te Luteranska crkva. Višestruki je zaštitnik. Zaštitnik je odvjetnika, građevinskih radnika, zidara, staklara, pletača košara, notara, pisara, zatvorenika, zarobljenika, vitražista, staklara, lavova, Venecije, Egipta. Njemu se utječe protiv nevremena, munje, tuče, protiv nepripravne smrti te za dobro vrijeme i dobru žetvu. Zaziva ga se u slučajevima okorjelosti, nekajanja, uboda kukaca, gušavosti, bolesti i izraslina na vratu.

Slika 9. *Sveti Marko*

Izvor: <https://put-istina-zivot.com/svetac-dana-sveti-marko/> (Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

Kult svetog Marka u Hrvata potvrđuju i dvije katedrale te tridesetak crkava posvećenih tome svecu. Otok Mrkan ime baštini po svetom Marku evanđelistu. Među crkvama posvećenim svetom Marku posebno mjesto zauzima drevna crkva sv. Marka u Zagrebu, na Griču. Župa svetog Marka osnovana je 1261. godine, a crkva se prvi put spominje 1256. godine. Ta je crkva simbol Gornjeg grada i ušla je u brojna sudbonosna zbivanja hrvatskog naroda. Zaštićeno je kulturno dobro Republike Hrvatske. Blagdan svetog Marka u Rimokatoličkoj crkvi je 25. travnja, a istog datuma slave i pravoslavne crkve.⁷⁴ Sveti Marko opjevan je i u usmenim lirskim pjesmama. O kultu svetog Marka svjedoči i molitva na

⁷³ Dragić, M., *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016., str. 262-263.

⁷⁴ Ako koriste julijanski kalendar. Po gregorijanskom kalendaru to je 8. svibnja.

uskrsno jutro u kojoj se iskazuje sreća zbog Kristova uskrsnuća i mnogih čuda o kojima piše sveti Marko.⁷⁵

10. Spasovo

Uzašašće je kršćanski blagdan koji se slavi četrdesetog dana nakon Uskrsa, uvijek četvrtkom, a sjećanje je na Kristov uzlazak u nebo. Uzašašćem na nebo Isus Krist je spasio čovječanstvo. Zato se taj blagdan zove *Spasovo*. O Isusovom Uzašašću govore izvještaji Mateja, Marka i Luke. Blagdan se slavio u ranim stoljećima kršćanstva. U zapadnim katoličkim zemljama, kao i na Istoku, primjerice, u Jeruzalemu i Antiohiji, održavane su velike crkvene procesije uoči blagdana ili na sam blagdan. Uzašašće se naziva drugim Uskrsom, a najprije se slavio zajedno s Duhovima, pedeset dana nakon Uskrsa. Od 4. stoljeća slavi se četrdeset dana nakon Uskrsa. U nekim krajevima Europe slavi se kao *Dan muževa* (Očev dan).

Uzašašće u hrvatskoj kulturnoj baštini karakteriziraju spasovski ophodi, zvani križari i križarice, koji se prvi put spominju početkom 17. stoljeća u Bakru. Narod taj blagdan smatra i pastirskom svetkovinom te ga karakteriziraju pastirske svečanosti, obredi i običaji. Ponekad Spasovo bude istoga dana kada i blagdan svetih Filipa i Jakova (3. svibnja) i tada se zajedno slave. Na blagdan Spasova održavaju se procesije.⁷⁶

11. Duhovi

Tim pomičnim blagdanom, koji je pedeset dana nakon Uskrsa, završavaju se uskršnji blagdani. Na taj su dan svi Isusovi učenici bili zajedno. S neba se začuo šum, poput silnog vjetra te je napunio kuću u kojoj su apostoli sjedili. Pokazali su se razdijeljeni jezici kao od vatre i na svakog od njih sišao je jedan. Napunili su se Duha Svetoga i počeli govoriti tuđim jezicima „kako im je Duh Sveti davao govoriti”. Budući su Židovi toga dana obilježavali Pedeseticu, u Jeruzalemu je bilo mnoštvo naroda različitih narodnosti. Mnoštvo je bilo

---

⁷⁵ Dragić, M., *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016., str. 281.

⁷⁶ Dragić, M., *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 44 (3), Split, 2009., str. 320.

zbunjeno kad su čuli apostole kako govore njihovim jezicima. Neki su se podrugivali govoreći da su se apostoli ponapijali. Petar je među apostolima ustao i rekao da se ispunilo obećanje proroka Joela: „Izlit ću duha svojega na svako tijelo”. Petar je rekao Izraelcima da je Isusa, kojeg su oni razapeli, Bog oživio od mrtvih i uzdignuo na nebesa gdje je primio Duha Svetoga i izlio ga, „kao što svi vi vidite i čujete (...)”. Zbunjeno je mnoštvo pitalo što im je činiti, a Petar im je rekao da čine pokoru i pokrste se jer će tako primiti Duha Svetoga i spasiti se. Tada ih se tri tisuće pokrstilo i to je bio rođendan Kristove Crkve.⁷⁷ Duhove karakteriziraju ophodi - kraljice ljelje.

12. Tijelovo

Tijelovo (Svetkovina Presvetog Tijela i Krvi Kristove) je uz Božić, Uskrs, Veliku Gospu i Svi svete najveći katolički blagdan. Hrvati Tijelovo nazivaju raznim nazivima ovisno o mjestu pa se tako mogu koristiti nazivi *Tilovo* (Mostar, zapadni dio Hercegovine), *Brašančevo* (Požega, Bosanska Posavina, Bosna, brodskoposavski kraj), *Brošančevo* (Tolisa u Bosanskoj Posavini), *Brešančevo* (duvanjski kraj, Kaštel Lukšić), *Božji dan* (Brač, Šolta, Otok kod Sinja, Duće kod Omiša), *Božji don* (Vis), *Božji blagdan* (Šibenik, Tribunj), *Korosante* (dubrovački kraj, Pelješac) ili *Korosande* (Popovo polje, Stolac). Tijelovo se slavi poslije nedjelje Presvetoga Trojstva, deveti četvrtak nakon Uskrsa. Tim blagdanom Katolička Crkva slavi ustanovljenje euharistije na Veliki četvrtak. Stoga se Tijelovo slavi četvrtkom. Blagdan se počeo slaviti u 13. stoljeću, kad je na nagovor svete Julijane Liješke biskup Robert iz Lütticha u svojoj biskupiji uveo blagdan Euharistije.⁷⁸

Svetkovinu Presvetog Tijela i Krvi Kristove u cijeloj Katoličkoj Crkvi ustanovili su pape Klement V. i Ivan XXII. početkom 14. stoljeća. Štovanje Svetkovine Presvetog Tijela i Krvi Kristove ogleda se u mnogim crkvama, kapelama, naseljima, župama posvećenim Presvetom Tijelu i Krvi Kristovoj, pobožnostima, molitvama, zavjetima, postu, procesijama te hodočašćima. Početci procesija na Tijelovo vežu se uz Köln, između 1274. i 1279. godine. Stariji kazivači pripovijedaju da su se tijelovske procesije kroz sela i gradove obavljale još za vrijeme austrijske vlasti te za vrijeme stare Jugoslavije. Djevojke i mladići pravili su kapelice

---

⁷⁷ Dragić, M., *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008., str. 176.

⁷⁸ Dragić, M., *Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini*, Crkva u svijetu 54 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019., str. 60-61.

od plahta, šiblja, dasaka. Kapelice su ukrašavane svetim slikama, cvijećem i zelenilom. U kapelicama je bio postavljen stol koji je predstavljao oltar. Procesija bi kod tih kapelica zastala te se molilo. Procesiju je, kao i danas, predvodio biskup ili župnik ili netko od svećenika. Predvodnik procesije nosi Presveto (Tijelo Kristovo - hostiju). Ispred su djeca s košarama cvijeća koje posipaju pred Presvetim i kod kapelica.⁷⁹

13. Sveti Antun Padovanski

Sveti Antun Padovanski rođen je 15. kolovoza 1195. godine u Lisabonu od bogatih roditelja Martina i Marije Taveira. Kršten je kao Fernando. U 20. godini života stupio je u red svetog Augustina. Zaređen je 1219. godine. Već je sljedeće godine stupio u red siromašne male braće svetog Franje Asiškoga. Ime Antun uzeo je po svetom Antunu Pustinjaku, zaštitniku franjevačke crkve. Po zagovoru svetog Antuna Padovanskog još za njegova života događala su se čudesa. Međutim, umro je mlad, 13. lipnja 1231. godine, kad se i slavi njegov spomendan. Prema predaji, na dan kad je umro crkvena zvona u Lisabonu zvonila su sama od sebe. Postoje i mnoga druga čudesa za koja se govori da su se dogodila za vrijeme njegova života. Papa Grgur IX. 30. svibnja 1232. godine proglasio ga je svetim u do sada najkraćem procesu kanonizacije u povijesti Crkve.⁸⁰

Višestruki je zaštitnik. Vjernici se svetom Antunu Padovanskom posebno utječu tražeći izgubljene stvari. Sveti Ante (Antun Padovanski), patron je franjevaca te raznih biskupija kao što su: Padova, Lisabon, Paderborn i Hildesheim. Zaštitnik je onih koji se vole, bračnih drugova, žena, djece, putnika, poniženih, potlačenih te siromaha. Pomoćnik je kod neplodnosti te porođaja. Zaštitnik je od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, vodene bolesti i bolesti očiju. Sveti Antun štuje se i kao zaštitnik propovjednika, budućih majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi, stoke, pošte, gladovanja, Portugala i vjere u Presveti sakrament. Svetačke oznake svetog Antuna jesu ljiljan, procvjetali križ, riba, knjiga i plamen. Od renesanse sveti Antun često se prikazuje s djetetom Isusom u rukama. Ljiljan je znak čistoće i stoga je cvijetom blažene Djevice Marije. U ranoj kršćanskoj umjetnosti ljiljan je bio oznakom svetih djevice. Ljiljan je oznaka mnogih svetaca. Poznate su čudotvorne fontane svetog Antuna Padovanskog. Tim fontanama hodočaste trudnice i bolesnici od očnih

⁷⁹ Dragić, M., *Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini*, Crkva u svijetu 54 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019., str. 79-80.

⁸⁰ Dragić, M., *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 38.

bolesti. Mnoga su svjedočanstva o čudesnim izlječenjima na tim fontanama. Vjernici u čast svetog Antuna Padovanskog poste 13 utoraka prije svečeva spomendana. Broj trinaest i utorak predstavljaju svečev prelazak u Kraljevstvo nebesko.⁸¹

Slika 10. *Sveti Antun Padovanski*

Izvor: <https://mandino-selo.com/wp/sveti-ante-padovanski-zastitnik-siromasnih-i-potlacenih/>

(Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

Hrvati o svetom Antunu pripovijedaju legende. Neke od tih legendi nastale su prema zapisima čudesa koja su se dogodila po zagovoru svetog Antuna, a koja je zapisao Arnold Serranno. Takva je legenda o svetom Antunu i ribama. Neke legende su izvorne hrvatske. Takve su primjerice legende o šest kćeri, o stećku svetog Ante na Pidrišu, o slijepcu koji je ozdravio, prekršio zavjet svetom Anti i ponovno oslijepio, o djetetu koje je za misom svetom Anti odgovorilo tko mu je otac.⁸² U Hrvatskoj postoje brojne crkve posvećene svetom Antunu. Neke od njih su: Svetom Duhu i Čnomercu (Zagreb), Čakovcu, Koprivnici, Bjelovaru, Puli, Novom Marofu, Kantridi (Rijeka), Sesevskim Selima, Podvinju (Slavonski Brod), Otoku (kod Vinkovaca), Vinkovcima, Vrsaru, Bjelovaru, Našicama, Vojniću, Lasinju, Staro Petrovo Selo, Motovunu, Šubićevcu (Šibenik), Oključini (Vis), Generalskom Stolu, Dugoj Resi, Petrinji, Bukevju (Velika Gorica), Grabrovcu (Zabok), Batrini (Nova Kapela),

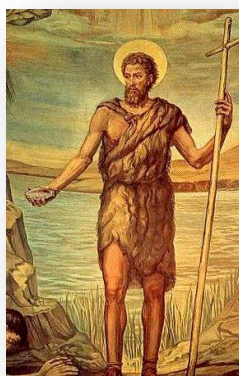
⁸¹ Dragić, M., *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 45.

⁸² Isto, str. 63.

Podvinju (Slavonski Brod), Labinu, Hrvatskoj Kostajnici, Krku, Bolu (Braču), Poljudu (Split), Tučepima (Makarska), Daruvaru, Gornjim Vinjanima i dr.

14. Sveti Ivan Krstitelj

Blagdan svetog Ivana Krstitelja slavi se 24. lipnja. Sveti Ivan Krstitelj, kao Isusov prethodnik, rodio se otprilike pola godine prije Isusa. Jedan je od najštovanijih svetaca u kršćanstvu. Naziv *Krstitelj* dobio je jer je u rijeci Jordan krstio Isusa Krista 29. godine. On je i posljednji starozavjetni prorok, sin svećenika Zaharije i Elizabete koja je bila rođakinja Djevice Marije.⁸³ Kao dječak otišao je u pustinju činiti pokoru. U javnosti se pojavio 29. godine pred Izraelom. Propovijedao je tražeći unutarnji preporod, pokajanje i pokoru. Svoje učenike u znak duševnog preporoda krstio je u Jordanu, a predvidio je Kristov dolazak te ga prepoznao u osobi Isusa kada je Isus došao u Jordan Ivanu da ga krsti. Kralja Heroda Antipu prekorio je zato što je za ženu uzeo Herodijadu, ženu svoga brata Filipa. Kralj ga je utamničio 29. godine. Na proslavi kraljeva rođendana, na Herodijadin nagovor, njezina kći Saloma tražila je glavu Ivana Krstitelja na pladnju. Herod joj je ispunio želju, a spomen na smaknuće Ivana Krstitelja slavi se 29. kolovoza. Taj dan je u Katoličkoj Crkvi blagdan Glavosijek svetog Ivana Krstitelja.⁸⁴

Slika 11. *Sveti Ivan Krstitelj*

Izvor: <http://www.zupa-sracinec.hr/wp-content/uploads/2014/12/Ivan-Krstitelj-poziva-na-obracenje.jpg> (Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

⁸³ Dragić, M., *Duhovna baština Hrvata u Šibenskom zaleđu*. Godišnjak Titius, god. 3, br. 3 (2010.), str. 146.

⁸⁴ Dragić, M.; Dragić, H., *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 15/1, No. 15., 2019., str. 276.

Najbogatiji folklorni običaji u Hrvata jesu na: Badnjak, blagdan svetog Jurja te blagdan svetog Ivana Krstitelja (24. lipnja). „U hrvatskoj tradicijskoj baštini kao i u tradicijskoj baštini drugih naroda u Europi i svijetu uz blagdan svetog Ivana Krstitelja vezuju se razni običaji, ophodi, divinacije, vjerovanja, hodočašća, procesije, svete mise, pučka veselja, sajmovi, Ivanjske pjesme i molitve.“⁸⁵

Jedan od običaja koji se povezuje s blagdanom rođenja svetog Ivana Krstitelja jest običaj paljenja krjesova. Stari je običaj da se mladić i djevojka uzmu za ruke i preskaču vatru ivanjskoga krijesa, a vatru mladež preskače i pojedinačno. Prastaro je vjerovanje da vještice, more i druga demonska bića neće moći djelovati dokle god se vidi ivanjskih vatra i dokle god se dim proširi. U hrvatskoj kulturnoj baštini ivanjske vatre čine: krjesovi, baklje, lile i mašale. Te vatre pale se noć uoči blagdana svetog Ivana Krstitelja. Vatra i plamen u kršćanstvu simboliziraju mučeništvo i vjerski žar. Vatra simbolizira i pobjedu svjetla nad tamom.⁸⁶

U Dalmaciji, svitnjak je sinonim za krijes, pa se ovaj dan u narodu naziva *svetim Ivanom Svitnjakom*. Oko svitnjaka bi se skupila djeca, djevojke, mladići i stariji svijet; veselilo se, igralo kolo, sviralo. Buka i galama su u narodnoj percepciji imale apotropejsku moć kojom su se tjerali demoni. Stariji i djeca veselili bi se do pola noći, a poslije toga su odlazili kućama, dok su djevojke i mladići ostajali kod svitnjaka do zore. Mladići su preskakali svitnjak i natjecali se tko će više, dalje i preko većeg plamena preskočiti. Skakali su, vjerujući da im preko ljeta buhe neće gristi noge. Vatru su preskakali i dječaci te se vjerovalo da će onaj tko preskoči vatru biti sretan i zdrav. Za svitnjak su se skupljale grane, drva, gume, stare cipele i odjeća te se čekao mrak kad bi netko od starijih i iskusnijih muškaraca zapalio svitnjak. Prije paljenja, svitnjak se poškopri svetom vodom i uz njega se obitelj moli, a to je najvažniji dio cijelog obreda. Sva su okolna sela svijetlila od krjesova i svi su se trudili da njihov krijes bude najveći i da najduže gori.

U drniškom kraju svitnjak se palio na najvećoj uzvisini u selu da bi se vatra što dalje vidjela. Seljani su se okupljali u večernjim satima. Kad bi se okupilo mnoštvo, starija osoba bi se pomolila, svetom vodom poškopila ljude i mjesto gdje će se vatra paliti, a ljudi bi klicali i veselili se. Kad bi se vatra razbuktala, najhrabriji bi prvi preskakali preko vatre ili kroz vatru. Njihov primjer slijedili su i ostali, mlado, staro, muško, žensko. Preko svitnjaka se

---

⁸⁵ Dragić, M.; Dragić, H., *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 15/1, No. 15., 2019., str. 324.

⁸⁶ Isto, str. 280.

obavezno skakalo tri puta zaredom. Vjerovalo se da se tako liječe bolesti leđa. Običaj se sačuvao do današnjih dana.

15. Velika Gospa

Velika Gospa blagdan je zapadne i istočne crkve kojim se slavi Bogorodičino uznesenje na nebo. U istočnoj Crkvi Isus Krist u nebo odnosi Bogorodičinu dušu, a u zapadnoj Crkvi Gospa je na nebesa uzašla i tijelom i dušom. To je u Katoličkoj crkvi dogmatski fiksirano 1950. godine.⁸⁷ Vjeruje se da je sliku Gospe od Milosti u crkvu na Šćitu u Rami donio sveti Jakov Markijski tridesetih godina 15. stoljeća. Za vrijeme turske okupacije crkva, samostan i fratri na Šćitu stradali su 1557., 1653., 1662., 1667., a 15. listopada 1682. crkvu su zapalili pravoslavci, međutim čudotvorna je slika Gospe od Milosti svaki put ostala neoštećena. Nakon turske odmazde zbog poraza pod Bečom 1683. godine Ramljaci su predvođeni fra Pavlom Vučkovićem 1687. godine bili prisiljeni napustiti stoljetna ognjišta, a sa sobom su ponijeli čudotvornu Gospinu sliku. Po milosti Gospe Sinjske, Sinj je 1715. godine čudesno je obranjen od najezde 60 000 turskih vojnika.

Tek nakon što je Gospina slika nanovo smještena, počele su priče kako Turci planiraju provalu i napad na Sinj. Turci su najprije krenuli na Otok i ondje sve 'potukli'; žene i djecu su zarobili, a svega se tridesetak osoba koje su išle preko Cetine spasilo. Nedugo nakon, Sinj je opkoljen. Bitka je počela 8. kolovoza, a već toga su dana Gospina crkva pod Kamičkom i crkva svetoga Franje planule. Četiri su dana Turci nemilice iz topova tukli Sinj, a 14. kolovoza Mehmed-paša zapovjedio je opći juriš. U to su vrijeme starci, žene, djeca i nemoćni svećenici kroz plač i suze molili pred Gospinom slikom koju su stavili na oltar svete Barbare u crkvi svetog Mihovila u središtu Sinjske tvrđave. Turci su tri puta jurišali, a onda su se najednom preplašili. Uzaludno su paše sabljama udarali svoje vojnike koji su u strahu bježali. U noći s 14. na 15. kolovoza paša se s vojskom povukao u Livno. Te je godine blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije bio u četvrtak. Poginulo je 10 000 turskih vojnika. Preživjeli turski vojnici pripovijedali su da su svake noći za vrijeme opsade Sinja,

---

⁸⁷ Dragić, M., *Duhovna baština Hrvata u Šibenskom zaleđu*. Godišnjak Titius, god. 3, br. 3 (2010.), str. 150.

vidjeli ženu u jakoj svjetlosti kako hoda po zidinama grada.⁸⁸ U spomen na ovu čudesnu obranu, od 1715. godine trči se Sinjska alka.

Mnogi vjernici iz svih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih zemalja cijele godine hodočasti Gospi Sinjskoj na zavjet, a posebice 15. kolovoza na blagdan Velike Gospe. Na taj dan, Gospino svetište posjeti i do nekoliko desetaka tisuća hodočasnika, od kojih većina idu bosonogi, neki i bolesni, a neki s malom djecom u naručju. Na sam blagdan svatko je želio dodirnuti i poljubiti Gospin oltar uzdišući: *Gospe milostiva!*, *Gospe slavna!* *Zdravo Majko blagoslovljena!* *Djevice moguća!* *Prečista Djevice!* *Majko milosrđa!* *Gospe, moja mila!*

Slika 12. *Slika Čudotvorne Gospe Sinjske*

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Gospa_Sinjska#/media/Datoteka:Sinjska_gospa.jpg

(Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

16. Sveti Roko

Kad krenemo u proučavanje o svetom Roku, naići ćemo najčešće na podatak kako je sveti Rok rođen 1295. godine u drevnom gradu Montepellieru u južnoj Francuskoj u bogatoj obitelji. Postoje pretpostavke da je kraljevskog podrijetla – aragonskog, s Mallorce ili iz Mađarske. U hrvatskoj tradiciji navodi se da su Rokovi roditelji bili otac, grof Ivan i majka, grofica Liberija. Njegovi su se preci borili za oslobođenje Svete zemlje.

---

⁸⁸ Dragić, M., *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., str. 165.

Prema najstarijem Rokovu životopisu njegovi roditelji dulje su vremena bili bez djeteta. Molili su i zavjetovali se te im je Bog dao sina kojemu su nadjenuli ime Roko. Pri rođenju uočili su kako na tijelu ima mrlju u obliku križa. Tim se smatralo da je predodređen za redovnički život. Prije nego je navršio 20 godina ostao je bez roditelja. Rok je tada prodao sva svoja dobra, a novac podijelio siromasima te se kao siromašan hodočasnik uputio prema Rimu. Na hodočašću u Rim, Rok se zaustavio u Aquapendenteu gdje je ostao pomagati bolesnicima u bolnici. Božjom pomoću dogodilo se nekoliko čudesnih ozdravljenja. Sljedeća postaja Rokova hodočašća bila je Cesena, a onda Rim. Ondje se zadržao oko tri godine te se na povratku u domovinu zaustavio u Riminiju, Novari i Piacenzi. U svim tim mjestima pomagao je oboljelima od kuge. U Piacenzi se Rok razbolio od kuge. Sklonio se u šumu i ondje hranio biljem, uzdajući se u Božju providnost. Neki životopisci spominju da mu je tada svaki dan dolazio pas noseći mu komad kruha. Taj prizor ovjekovječili su mnogi slikari. Talijanski patricij Gottardo Pallastrelli, naišavši na bolesnog Roka u šumi, upustio se s njim u razgovor. Patricij nije bio vjernik, ali se pod utjecajem Roka obratio, prihvatio ga, njegovao sve dok Rok nije ozdravio. Ozdravivši, Rok se vratio u svoj zavičaj. Iscrpljen od teške bolesti, bio je posve izobličen tako da ga nisu mogli prepoznati. Uhitili su ga i doveli pred suca koji je bio njegov ujak. Budući ga nije prepoznao niti povjerovao u njegovu priču sudac ga je utamničio. U zatvoru je proveo pet godina. Tada je ponovno obolio od kuge. Svećeniku, koji mu je podijelio svete sakramente, otkrio je tko je. Preminuvši 16. kolovoza 1327., odmah je proslavljen raznim čudesnim znakovima. Nakon pet godina tamnice Roka su našli mrtva u ćeliji koja je čudom bila preplavljena nebeskim svjetlom. Pokraj njega našli su zapis: „Svi koji obole od kuge i zaištu pomoć svetog Roka, sluge Božjega, bit će iscijeljeni.“⁸⁹

Sveti Rok najvjerojatnije je živio samo 32 godine, dakle do 1327. godine, a neki navode da je živio od 1347. do 1379. Godine te da je preživio pandemiju kuge od 1347. do 1353.⁹⁰

Povijest šovanja svetog Roka u Drnišu seže u 18. stoljeće utemeljenjem istoimene crkvice-kapelice (1731. g.) te se može reći da je tad utemeljen i kult svetog Roka kao zaštitnika grada. Prvenstveno, radi se o jednoj povijesnoj osobi, događanja koja su slijedila u samom Drnišu (kuga koja je harala od 1731.-1732. g.), zapravo su glavni čimbenici zašto je sveti Roko postao zaštitnikom ovog grada. Možda bi čak bilo logičnije da je to bio sveti Ante,

---

⁸⁹ Dragić, M., *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XI, No. 2, Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 167.

⁹⁰ Isto.

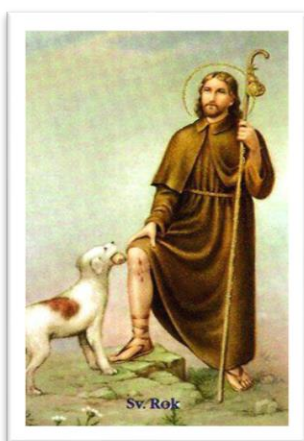
no Drniš se ipak opredijelio za svetog Roka.⁹¹ Unatoč tome što je svetište podignuto u čast ovom svecu zapravo kapelica, to nije smetalo činjenici da ga se proglasi patronom grada. Ikonografija ovog sveca najbolje svjedoči kako je čitava povijest grada bila patnička, da je čitav slijed okolnosti želio da ovaj grad za patrona ima svetog Roka. Za Drniš se slobodno može reći da je grad tragične sudbine i grad patnik, o čemu nam najbolje govore suvremena događanja.

Sveti Roko zaštitnik je grada Drniša gotovo već tristo godina. U Drnišu, uz sam rub kanjona nalazi se crkvice koja se otvara samo jednom godišnje, a posvećena je patronu grada, svetom Roku. 16. kolovoza svake godine obilježava se Dan svetog Roka. Tad se održava misno slavlje i procesija u njegovu čast jer imati nebeskog zaštitnika znači imati zagovornika sreće, ljubavi te zdravlja. Taj dan predstavlja i Dan grada Drniša te se održava pučka fešta.

Slika 13. Crka svetog Roka u Drnišu

Izvor: <http://www.radiodrnis.hr/darija-matic-josip-zivkovic/> (Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

Slika 14. Sveti Roko

Izvor: <https://zupa-svkriz.hr/sveti-rok/> (Datum pristupa: 8. listopada 2020.)

⁹¹ Zaninović, Joško, *Sv. Roko – Zaštitnik grada Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 67.

Sveti Rok bio je bogat i svoje bogatstvo je dijelio sa siromašnima. Propovijedao je po gradovima riječ Božju. U jednom gradu u kojem je bio, izbila je kuga, od koje je i sam obolio te bio potjeran iz grada. Skrio se u drugom gradu gdje je živio jedan bogati čovjek. Njegov pas je pronašao sklonište svetog Roka i donosio mu hranu. Vlasnik je zapovjedio slugama da slijede psa i otkrili su gdje se skrivao sveti Rok. U tom mjestu je tada izbila kuga. Sveti Rok je molio za to mjesto i otjerao bolest. Otada se štuje kao zaštitnik od kuge.⁹²

17. Svi sveti i Dušni dan

Tradicija spomena na pokojne seže u 7. stoljeće. Dušni dan uveo je 998. godine benediktinski opat iz Clunyja, sveti Odilo. Papa Klement V. službeno je taj blagdan potvrdio 1311. godine. Dušni dan (Spomen svih vjernih mrtvih) spomen je kada se Crkva sjeća svih vjernih mrtvih. Slavi se 2. studenoga, a ako je taj dan bio nedjelja, prije liturgijske reforme, slavio se 3. studenoga. Kult pokojnika iznimno je raširen u hrvatskoj kulturnoj baštini. U hrvatskoj baštini *Dušni dan* još se naziva *Mrtvi dan*, *Mrtvo spomenuće* (u središnjoj Bosni), *Dan mrtvih* (u koprivničkom i mnogim drugim krajevima)⁹³. Dušni dan karakteriziraju tišina, sjećanja i molitve za pokojne, plaćanje misa za pokojnike, obred oprosta, pomaganje sirotinji i zvonjava crkvenih zvona. Na Dušni se dan na groblje nosi cvijeće i pale svijeće. U novije se vrijeme taj običaj, uglavnom, pomaknuo na blagdan Svih svetih. Crkvena zvona počela su se prvi put upotrijebjavati u Campaniji potkraj šestoga stoljeća. Prvotna im je namjena bila sazivanje svećenika, a od sedmoga stoljeća i vjernika na molitvu. U narodnom vjerovanju zvona simboliziraju magijsku moć tjeranja demonskih sila.⁹⁴

---

⁹² Dragić, M., *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 178.

⁹³ Dragić, M., *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 418.

⁹⁴ Isto, str. 424.

18. Zaključak

Usmena je književnost najstariji i najdugotrajniji oblik umjetničkog stvaranja jezičnim medijem. Usmenu književnost narod je stoljećima stvarao i čuvao kako bi se prenijela budućim, mlađim naraštajima. Kao takva, bila je izložena stalnim promjenama te je izražavala shvaćanja i vjerovanja kolektiva bez obzira što je imala pojedinca za stvaratelja.

Tradicija je u općenitom smislu predaja ili baština, odnosno prenošenje znanja, spoznaja, vjerovanja, običaja, kulturnih vrijednosti i slično s jednoga naraštaja na sljedeći, iz jedne epohe u drugu, bilo usmenom ili pismenom predajom ili odgojem. Navedeni primjeri imaju izniman etnološki, antropološki i filološki značaj te svjedoče o nekadašnjem bogatstvu tradicijske baštine u području drniškog kraja. Kako bi se tradicija uspješno prenosila na buduće naraštaje trebali bismo težiti očuvanju kolektivne svijesti i načinu života koji je tisućljećima postojao kao najvažnija sastavnica identiteta.

Priče, običaji i vjerovanja imaju važnu ulogu u životima starijih ljudi koji ih prenose s generaciju na generaciju i prihvaćaju ih takvima kakvi jesu. Pišući svoj diplomski rad, pričajući s članovima svoje obitelji, posebice bakom, shvatila sam kako je u njima i dalje utkana ta tradicija i silno se trude prenijeti ju na mlađe naraštaje. Ne smijemo zaboravljati i potiskivati svoju prošlost, ona je stvorila sadašnjost, stvorila je nas. Običaji, tradicija, kultura, pjesme, priče... to smo *mi*. Sve što je stvoreno, što nam pripada postoji i kao takvo jest vrijedno spomena i ponosa.

Literatura

1. Alujević, Maja. *O blagdanu svete Lucije*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 2006.
2. Asturić, Marina. *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., str. 67-96.
3. Babić, Marko. *Šutnja Velike subote*, Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija 53 (1). Split, 2013., str. 80-91.
4. Barać, Ivana. *Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriježskoga kraja*, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Vol.10, No. 10/2, Sveučilište u Zadru, 2014., str. 375-385.
5. Braica, Silvio. *Izbor iz kulturne povijesti Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994.
6. Braica, Silvio. *Božićni običaji*, Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 5-26.
7. Braica, Silvio. *Poklade, korizma: ciklus godišnjih običaja*, Etnografski muzej, Split, 2003.
8. Čilaš Šimpraga Ankica. *Ojkonimski tipovi u Drniškoj krajini*, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 2012.
9. Dragić Helena. *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, Croatica et Slavica Iadertina, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., str. 235-252.
10. Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 37-84.
11. Dragić, Marko; Dragić, Helena. *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina, 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2019., str. 275-329.
12. Dragić, Marko. *Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini*, Crkva u svijetu 54 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019., str. 59-81.
13. Dragić, Marko. *Srećonosni gost u hrvatskoj kulturnoj baštini i europskom kontekstu*, Ethnologica Dalmatica 26 (1). Etnografski muzej Split, 2019., str. 97-121.
14. Dragić, Marko. *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Croatica et Slavica Iadertina 14 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2018., str. 189-230.

15. Dragić, Marko. *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 37-66.
16. Dragić, Marko. *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016., str. 259-281.
17. Dragić, Marko. *Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske*, Croatica et Slavica Iadertina 12 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2016., str. 153-177.
18. Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015., str. 303-323.
19. Dragić, Marko. *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 141-163.
20. Dragić, Marko. *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5-42.
21. Dragić, Marko. *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
22. Dragić, Marko. *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 63-75.
23. Dragić, Marko. *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*. Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-313.
24. Dragić, Marko. *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XI (2), Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 165-182.
25. Dragić, Marko. *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Obnovljeni život, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 417-426.
26. Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.
27. Dragić, Marko. *Usmena i pučka epika u tradicijskoj baštini Hrvata iz mučko-lećevačkih sela*, Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije, Sveučilište u Zadru, Kulturni sabor Zagore, Ogranak Matice hrvatske Split, Zadar, Split, 2011., str. 493-527.

28. Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6. Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
29. Dragić, Marko. *Svijećá u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu 45 (4), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2010., str. 467-488.
30. Dragić, Marko. *Duhovna baština Hrvata u Šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius, 3. 2010., str. 123-174.
31. Dragić, Marko. *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 17 (1). Split, 2009., str. 5-32.
32. Dragić, Marko. *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Crkva u svijetu 44 (3), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2009., str. 205-228.
33. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
34. Dragić, Marko. *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
35. Dragić, Marko. *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2007., str. 96-117.
36. Dragić, Marko. *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croatica et Slavica Iadertina 11 (1), Zadar, 2015., str. 149-179.
37. Kelava, Josipa. *Korizmeno-uskrсни običaji u Posušju*, Bosna franciscana, 50. Sarajevo: Franjevačka teologija, 2019., str. 263-292.
38. Kelava, Josipa. *Božićno razdoblje u tradicijskoj baštini posušškoga kraja*, Croatica et Slavica Iadertina, 13 (1). Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru. 2018., str. 157-171.
39. Kelava, Josipa. *Badnjica u kulturnoj baštini posušškoga kraja*, Ethnologica Dalmatica, 24 (1). Split: Etnografski muzej, 2017. 5-21.
40. Kelava, Josipa. *Advent u tradicijskoj kulturi posušškoga kraja*, Motrišta, 92. Mostar: Matica hrvatska Mostar, 2016., str. 62-72.
41. Jurilj, Zorica. *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018., str. 5-35.
42. Zaninović, Joško. *Sv. Roko – Zaštitnik grada Drniša*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994.

TRADICIJSKA CRKVENO-PUČKA KULTURNA BAŠTINA U DRNIŠKOJ KRAJINI

Sažetak

Navedeni i interpretirani primjeri u radu zorno svjedoče bogatstvo i raznovrsnost duhovnosti u drniškom kraju. U rad su uvršteni suvremeni zapisi običaja, obreda i pučkih vjerovanja vezanih za dane kroz godinu te blagdane poput Adventa, Božića, Sveta tri kralja ili Uskrsa. Također, prikazani su godišnji narodni običaji vezani uz spomendane svetaca koji se slave u Drnišu kao što su sveti Roko ili sveti Ivan. Navedeni primjeri imaju izniman etnološki, antropološki i filološki značaj te svjedoče o nekadašnjem bogatstvu tradicijske baštine u području drniškog kraja. S obzirom na oskudnu znanstvenu literaturu koja se općenito može povezati s crkveno-pučkom kulturnom baštinom, uz pomoć kazivača zapisani su izvorni terenski zapisi na drniškom području kojih danas nema ili su prisutni u mnogo manjoj mjeri.

Ključne riječi: drniška krajina, kulturna baština, crkveni običaji, blagdani, pučka tradicija

TRADITIONAL RELIGIOUS-FOLK CULTURAL HERITAGE IN DRNIŠ REGION

Summary

Examples that are listed and interpreted in this graduate paper vividly testify about the richness and diversity of Drniš region. In this paper there are contemporary records of customs, rituals and folk beliefs that are related to the memorials of saints that are celebrated in Drniš region, such as Saint Rocco and Saint John. Examples listed have a significant ethnological, anthropological and philological importance and they testify about former richness of traditional heritage of Drniš region. Because of the exceptionally insufficient literature relating to Church-folk cultural heritage, with the help of storytellers, authentic field records are written but still very rare.

Key words: Drniš region, cultural heritage, church customs, holidays, folk customs

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja DALIA Bojčić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mog^{og} vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 12. studenoga 2020.

Potpis

D.Bojčić

Obrazac I.P.

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij
Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: DALIA Bojčić

Naslov rada: TRADICIJSKA CRKVENO - PUČKA KULturna BAŠTINA u DRNIŠKOJ KRAJINI

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada: MARKO DRAGIĆ, prof. dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada: /

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva: NIKOLA SUNARA, dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje) BORIS ŠKORC, prof. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
  - b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
  - c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
- (zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: SPLIT, 12. studenoga 2020.

Potpis studenta/studentice: D. Bojčić